

Tarja Holopainen

OPINTOPOLUN TUKEMINEN
SAVON AMMATTI- JA
AIKUISOPISTOSSA

Opinnäytetyö
Yhteisöpedagogi (YAMK) P839SJ

Helmikuu 2011

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>	Opinnäytetyön päivämäärä	
Tekijä(t) Holopainen Tarja	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Yhteisöpedagogi (YAM) P839SJ	
Nimeke Opintopolun tukeminen Savon ammatti- ja aikuisopistossa		
Tiivistelmä <p>Opinnäytteen tarkoitus on selvittää millaisia tukitoimia Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden toimialueen opiskelijoille on tarjolla ja millaista tukea opiskelijat kaipaavat.</p> <p>Nykykoulussa useiden opiskelijoiden koulupolku on mutkikkaampi kuin aiemmin. Peruskoulussa on saattanut olla oppimis- ja sopeutumisvaikeuksia ja monet opiskelijat ovat oppineet odottamaan epäonnistumisia ja heikkoja suorituksia.</p> <p>Peruskoulun jälkeen ammatilliseen koulutukseen siirtymisen on huomattu olevan hankalaa. Uusi koulu, ryhmä ja opettajat ovat vieraita. Oppilaitokseen kiinnittyminen heti opintojen alkuvaiheessa ennustaa yleensä opiskeluissa selviämistä. Jos nuori tuntee jäävänsä uudessa ympäristössä yksin, poissaolot yleistyvät ja opintojen sujuminen kangertelee. Tässä vaiheessa monet opiskelijat saattavat ajautua keskeyttämään opintonsa.</p> <p>Opintojen keskeyttäminen voi olla turmiollista ja saattaa johtaa nuoren syrjäytymiseen. Esittelen kehittämistehtävässäni syrjäytymisen muotoja. Esittelen lisäksi käytössä olevia opiskelun tukimuotoja ja pedagogista hyvinvointia.</p> <p>Toteutin tutkimustehtävän opiskelijoille suunnatulla lomakekyselyllä. Vastauksia sain yhteensä 32 opiskelijalta, 6 vastausta datanomiopiskelijoilta ja 26 vastausta merkonomiopiskelijoilta.</p> <p>Tutkimus osoittaa, että ohjauksen ja koulutuksen kehittämisessä on tehtävää. Toisaalta opiskelijat kaipaavat uusia oppimisympäristöjä, mutta toisaalta useat opiskelevat mielellään myös opettajajohtoisesti perinteisissä luokkatiloissa. Eriyttämistä ja yksilöllistä ohjausta kaivataan lisää. Toimiva vuorovaikutus on opiskelijoiden mielestä ensiarvoisen tärkeää. Nuorten elinolojen tunteminen olisi koko koulun henkilökunnan tärkeä taito.</p> <p>Oppilaitos on mielenkiintoinen ja monimuotoinen yhteisö, jossa opiskelu ja työskentely tulisi saada mukavaksi, jotta kaikki yhteisön jäsenet voisivat nauttia pedagogisesta hyvinvoinnista.</p>		
Asiasanat (avainsanat) opiskelija, opiskelijahuolto, opiskeluympäristö, opintojen keskeyttäminen, toisen asteen koulutus, syrjäytyminen, pedagoginen hyvinvointi, opintojen ohjaus		
Sivumäärä 79	Kieli suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Pekka Penttinen	Opinnäytetyön toimeksiantaja	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the master's thesis	
Author(s) Holopainen Tarja		Degree programme and option NGO and Youth Work (Master of Humanities).	
Name of the master's thesis Learning support at Savo Vocational College			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of the Master's Thesis is to find out what kind of support services are offered to the business students at the Savo Vocational College and what kind of support the students need.</p> <p>Nowadays schooling is more complicated than earlier for several students. Pupils at a comprehensive school may have had difficulties in learning and adaptation and many pupils expect weak performances and failure.</p> <p>It has been discovered that the transition from the comprehensive school to vocational education is challenging. A new school, a new group and new teachers are unfamiliar. Usually the early integration of the student into the educational institution predicts successful completion of the studies. If a young person feels s/he is left alone in the new studying environment, missing classes becomes more frequent and the studies do not proceed normally. At this point many students may end up dropping out of school.</p> <p>Dropping out may be harmful and may lead to the social exclusion of the young person. The different forms and development of social exclusion are discussed in this study. In addition different existing support services for studies and pedagogical well-being are discussed.</p> <p>The data was collected with a written questionnaire to the students. A total of 32 students replied to the questionnaire, 6 of whom were IT students and 26 were business students.</p> <p>The study shows that both guidance and education should be improved. On one hand the students appreciate the new study environments but on the other hand they enjoy the traditional class room teaching, too. Individualisation and student-specific guidance should be increased. According to the students functional communication is vital. It would be important for the whole staff of the institution to familiarize themselves with the living conditions of the youth.</p> <p>The educational institution is an interesting and diverse community where both studying and working should be comfortable so that all the members of the community could enjoy pedagogical well-being.</p>			
Subject headings, (keywords) Student, students' welfare, studying environment, dropping out of studies, vocational college, social exclusion, pedagogical well-being, study guidance			
Pages 79	Language Finnish	URN	
Remarks, notes on appendices			
Tutor Pekka Penttinen		Bachelor's thesis assigned by	

Sisältö

1	JOHDANTO	2
2	NUORI TOISEN ASTEEN NIVELVAIHEESSA	4
	2.1 Koulutuksen keskeyttäminen tilastoissa	4
	2.2 Kouluasteelta toiselle siirtymävaihe ja sen ongelmat	9
	2.3 Koulutuksesta putoaminen ja syrjäytymisriski	13
	2.4 Sosiaalinen, kulttuurinen ja työvoimapolitiittinen syrjäytyminen	17
	2.5 Ohjauksen mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisyssä koulutuksen nivelevaiheessa	20
3	PEDAGOGINEN HYVINVOINTI	25
4	KEHITTÄMISTUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
	4.1 Tutkimus-/kehittämistehtävän tarkoitus	29
	4.2. Tutkimuskohde ja – menetelmä	29
	4.3 Haastattelulomakkeen laadinta.....	32
	4.4 Käytetyt kysymykset.....	33
	4.5 Aineiston analyysi	34
	4.6 Kehittämistoiminta.....	36
5	TULOKSIA.....	39
	5.1 Tutkimuksen tulosten luotettavuuden arviointia	39
	5.2 Opettajan ja opiskelijan väliset suhteet	40
	5.3 Opetuksen toteutus ja kouluviihtyvyys ja – menestys	44
	5.4 Käsitys unelmien oppimisympäristöstä.....	47
	5.5 Opettajan hyvinvointia tukeva toiminta	48
6	SAVON AMMATTI- JA AIKUISOPISTON LIIKETALouden TOIMINTA- ALUEEN OHJAUSMALLIN RAKENTAMINEN.....	54
	6.1 Kokonaisvaltainen yhteistyö ohjauksen perustana.....	55
	6.2 Kasvatus ohjauksen osana.....	56
7	POHDINTA	59
	7.1 Kannanotto Savon koulutuskuntayhtymän ohjaussuunnitelman	59
	7.2 Kehittämistehtäväni tulosten keskeiset toimenpiteet ja kysymykset	60
	LÄHTEET	72

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tarkoitus yhteisöpedagogin ylemmässä ammattikorkeakoulututkinnossa on selvittää millaisilla tukitoimilla toisen asteen ammatilliseen koulutukseen tulleet opiskelijat saataisiin valmistumaan kolmessa tai ainakin neljässä vuodessa. Keskityn kehittämistehtävässäni Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden perustutkinto-opiskelijoihin (merkonomit) ja tietojenkäsittelyn perustutkinnon opiskelijoihin (datanomit).

Valitsin aiheeni, koska olen työskennellyt useita vuosia aineen opettajana Savon ammatti- ja aikuisopistossa, viitenä vuotena olen toiminut ryhmänohjaajana ja kahden vuoden ajan osa-aikatoimisena opintojen ohjaajana ja oppilashuoltoryhmän jäsenenä. Työssäni olen kohdannut kymmeniä nuoria, jotka ovat pohtineet opintojen keskeyttämistä. Samoin olen tavannut nuoria, joilla on ollut runsaasti ongelmia opiskelun loppuun saattamisessa, ja nuoria, jotka ovat tukitoimista huolimatta keskeyttäneet opiskelunsa.

Opiskelijoiden vaikeudet ja opintojen keskeytys pohdituttaa kouluissa, kouluhallinnossa, Suomessa ja myös Euroopan alueella. EU:n komission nuorisostrategiaan on kirjattu tavoitteeksi kehittää koulunsa keskeyttäneille nuorille mahdollisuuksia koulun ulkopuolella oppimiseen ja sen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Tavoitteisiin on myös kirjattu heikomminkin menestyneiden opiskelijoiden mahdollisuus opiskelijavaihtoon sekä koulun ja nuorisoalan toimijoiden yhteistyön kehittäminen. (An EU Strategy for Youth, 2009, 545-549)

Tarkastelen teoriaosassa ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen syitä sekä erilaisia ohjauksellisia malleja, joiden tarkoituksena on ehkäistä nuorten koulutuksellista syrjäytymistä ja lisätä opiskelijoiden pedagogista hyvinvointia. Kehittämistehtävässäni yritän etsiä ja löytää nuorilta itseltään lähteviä välineitä, joilla nimenomaan Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden ja tietojenkäsittelyn opiskelijoita voitaisiin auttaa ja tukea. Tavoitteena on siis vähentää koulutuksen keskeyttämisiä ja tukea mahdollisia koulupudokkaita siten, että he saavat ammatillisen koulutuksen päätökseen ja tutkintotodistuksen. Useissa aiemmissa tutkimuksissa

on osoitettu, että tukitoimilla voidaan merkittävästi pienentää nuoren syrjäytymisriskiä.

Kokemukseni perusteella tiedossani on, että osa opiskelijoista keskeyttää opintonsa, koska huomaavat olevansa väärällä alalla. He hakeutuvat muuhun koulutukseen ja tällöin voidaan puhua ns. positiivisesta keskeytyksestä. Tiedän myös, että opintojen keskeyttämisiä tapahtuu henkilökohtaisten syiden vuoksi, oppimisvaikeuksien ja runsaiden poissaolojen vuoksi. Tällä hetkellä, kun Suomessa menee taloudessa huonosti, olen myös havainnut, että opiskelijoiden motivaatio valmistua kolmessa vuodessa ammattiin on matalampi kuin taloudellisen kasvun aikaan. Monesti opiskelijoista tuntuu turvallisemmalta jatkaa opiskeluaikaa kuin valmistua työttömäksi.

Opinnäytetyössäni tarkastelen millaisena opiskelijat ovat kokeneet opetuksen ja ohjauksen oppilaitoksessamme, millaisia tarpeita heillä on ja osaavatko he niitä ilmaista. Oma ajatukseni on, että määrätyillä tukitoimilla voidaan opintojen keskeyttämistä vähentää. Tällaisia tukitoimia ovat esimerkiksi ryhmänohjaajan ja opiskelijoiden säännölliset tapaamiset ja poissaolosten selvittäminen sekä yhteydenpito opiskelijan huoltajiin.

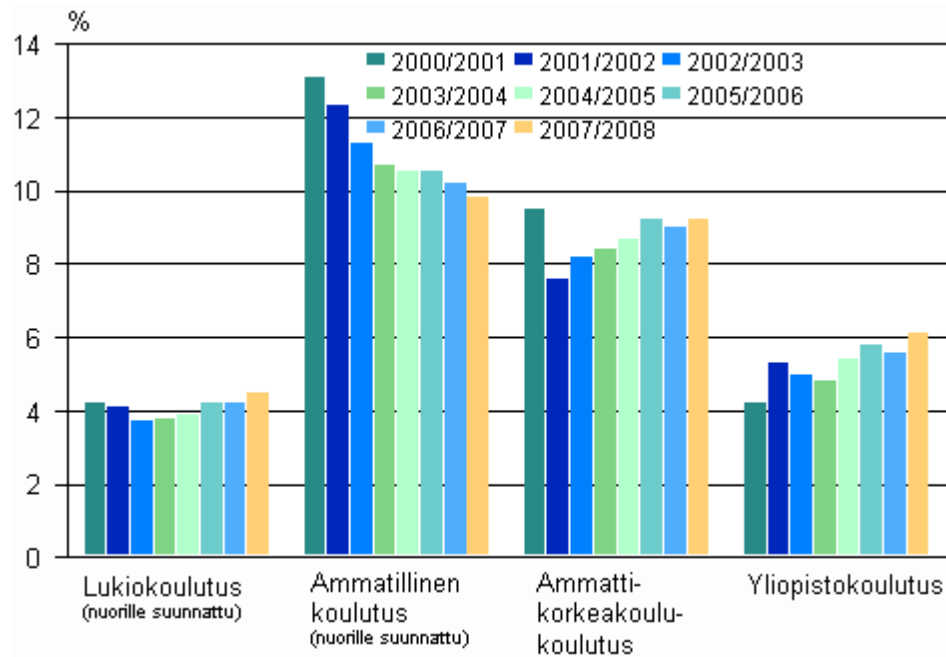
Lisäksi tavoitteenani on tarkastella koulutuksesta syrjäytymisen ehkäisemisen moniammatillisia toimintamuotoja ja sitä miten ne meidän oppilaitoksessamme toimivat. Teen tutkimuksellista pohjatöitä ohjauksen kehittämisen tarpeista.

2 NUORI TOISEN ASTEEN NIVELVAIHEESSA

Koulutuksen nivelvaiheella tarkoitetaan yleensä peruskoulun jälkeisiä opintoja. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että ammatilliseen kouluun siirtyminen ei suju kaikilta opiskelijoilta helposti. Kouluun ja omaan ryhmään kiinnittymisessä saattaa olla ongelmia, poissaolot kasaantuvat ja nuoresta voi tuntua, että on tullut valittua väärä ala. Tällöin opintojen keskeyttäminen saattaa tuntua nuoren mielestä houkuttelevalta vaihtoehdolta. Jos nuori voi päätyä ns. negatiiviseen keskeyttämiseen, eli hänellä ei ole työpaikkaa tai toista opiskelupaikkaa. Seurauksena saattaa olla, että hän ajautuu esimerkiksi elämänhallinnan ongelmiin, jotka voivat johtaa syrjäytymiseen. Nivelvaihe onkin nuoren elämässä tärkeä ja kohtalokaskin hetki.

2.1 Koulutuksen keskeyttäminen tilastoissa

Tilastokeskus kerää opiskelija- ja tutkintatietoja oppilaitoksilta sähköisesti tietoja koulutuksen keskeyttämistilastojen laatimista varten. Peruskoulun koulupudokastiedot perustuvat kunnan ylläpitämistä peruskouluista Tilastokeskuksen kunnilta keräämiin kouluittaisiin tietoihin ja muiden ylläpitämistä peruskouluista Tilastokeskuksen peruskouluista keräämiin tietoihin. Aineistot ovat kokonaisaineistoja.

KUVA 1. Lukiokoulutuksessa, ammatillisessa koulutuksessa, ammattikorkeakoulutuksessa ja yliopistokoulutuksessa keskeyttäminen lukuvuosina 2001/2002–2007/2008 (Tilastokeskuksen Internet-sivu).

Tutkintoon johtavan koulutuksen opiskelijoista 6 prosenttia keskeytti opinnot eikä jatkanut missään tutkintoon johtavassa koulutuksessa lukuvuoden 2007/2008 aikana. Nuorille suunnatussa lukiokoulutuksessa keskeyttämisprosentti oli 4,5, nuorille suunnatussa ammatillisessa koulutuksessa 10, ammattikorkeakoulukoulutuksessa 9 ja yliopistokoulutuksessa 6 prosenttia. Kun koulutussektoria vaihtaneet, esimerkiksi lukiokoulutuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtyneet, otetaan huomioon, keskeyttämisprosentit pienenevät. Edelliseen lukuvuoteen verrattuna keskeyttäminen lisääntyi hieman kaikilla koulutussektoreilla paitsi ammatillisessa koulutuksessa, jossa keskeyttäminen väheni. Tiedot ilmenevät Tilastokeskuksen koulutustilastoista.

TAULUKKO 1. Vuoden 2007 kokonaisopiskelijamäärän ja keskeyttämistilastossa käytetyn opiskelijamäärän vertailu (Tilastokeskuksen Intenet-sivu).

Koulutussektori	Kokonaisopiskelijamäärä	Opiskelijamäärä, josta keskeyttämisen on laskettu	Erotus
Lukiokoulutus	115 253	103 903	– 11 350
Ammatillinen koulutus	266 479	122 995	– 143 484
Ammattikorkeakoulukoulutus	133 284	128 866	– 4 418
Yliopistokoulutus	176 304	151 135	– 25 169

Perusasteen jälkeisen koulutuksen keskeyttämistilasto perustuu henkilö pohjaisiin opiskelija- ja tutkintotietoihin, jotka Tilastokeskus on kerännyt sähköisesti oppilaitoksilta. Peruskoulun koulupudokastiedot perustuvat kunnan ylläpitämistä peruskouluista Tilastokeskuksen kunnilta keräämiin kouluittaisiin tietoihin ja muiden ylläpitämistä peruskouluista Tilastokeskuksen peruskouluista keräämiin tietoihin. Aineistot ovat kokonaisaineistoja. Perusasteen jälkeisessä koulutuksessa lukuvuoden 2007/2008 keskeyttämistilaston lähtökohtana on tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijamäärä 20.9.2007. Keskeyttämisen laskennassa käytetty opiskelijamäärä poikkeaa kuitenkin kokonaisopiskelijamäärästä, sillä osa opiskelijoista on jouduttu poistamaan aineistosta laskennallisista syistä.

Lukiokoulutuksessa suurin osa erotuksesta selittyy aikuisten opetussuunnitelmaa noudattavien opiskelijoiden poistamisesta, ammatillisessa koulutuksessa näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa ja oppisopimuskoulutuksessa olevien opiskelijoiden poistamisesta, ammattikorkeakoulukoulutuksessa ylempään ammatikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelevien poistamisesta ja yliopistokoulutuksessa lisensiaatintutkintokoulutuksessa, tohtorintutkintokoulutuksessa ja lääkärin erikoistumiskoulutuksessa olevien opiskelijoiden poistamisesta.

Ennen keskeyttämisen laskemista kokonaisopiskelijamäärästä on poistettu:

- Henkilöt, joilla on puutteellinen henkilötunnus. Suuri osa heistä on ulkomaalaisia.

- Syyskuussa 2007 opiskeleviksi ilmoitetut, jotka olivat suorittaneet ko. koulutuksen jo ennen syyskuuta 2007.
- Vuosina 2007-2008 lakkautetut oppilaitokset, koska lakkautetun oppilaitoksen opiskelijoiden seurantatiedot (Tilastokeskuksen Internet-sivu).

Savon koulutuskuntayhtymän liiketalouden toimialueen tilastoista kuuden viimeisen vuoden ajalta olen poiminut seuraavaa:

TAULUKKO 2. Savon ammatti- ja aikuisopisto, kaupan ja hallinnon alan opiskelijamäärät 2005–2010

Savon ammatti- ja aikuisopisto, kauppa ja hallinto Opiskelijamäärät		
Vuosi	Merkonomiopiskelijat	Datanomiopiskelijat
2005	614	342
2006	584	352
2007	575	291
2008	563	242
2009	595	232
2010	678	205

Ammatillisen koulutuksen houkuttelevuus on ollut viime vuosina hyvä. Savon ammatti- ja aikuisopiston kaupan ja hallinnon alalle Kuopion toimipisteeseen on pyrkijöitä ollut aina enemmän kuin on voitu koulutukseen ottaa.

TAULUKKO 3. Negatiiviset opintojen keskeytykset 2007–2010

Negatiiviset keskeytykset		
Keskeyttäneiden määrä merkonomiopiskelijat		Keskeyttäneiden määrä datanomiopiskelijat
Vuosi	Prosenttia/lukumäärä	Prosenttia/lukumäärä
2007	8,5 %	12,3 %
2008	4,0 %	8,8 %
2009	11,0 %	12,0 %
2010	6,2 %	15,2 %

Negatiivinen keskeyttäminen kertoo opiskelijan lopettaneen opintonsa koulutusjärjestelmässä tutkintoa suorittamatta ja jääneen työllistymättä. Jokainen negatiiv-

vinen keskeytys on ikävä asia sekä opiskelijan että yhteiskunnan kannalta. Yllä olevasta taulukosta käy ilmi, että vuonna 2010 merkonomiopiskelijoiden negatiivisia keskeytyksiä on saatu vähentymään huomattavasti, mutta vastaavasti datanomiopiskelijoiden keskeyttämisprosentti on merkittävästi noussut.

Yksi vuoden 2008 muita vuosia alhaisempi prosenttiosuus negatiivisissa keskeytyksissä voi selittyä sillä, että ko. vuonna oppilaitoksessa järjestettiin pääsykoe. Kaikki pääsykokeeseen kutsutut eivät saapuneet, saattaa olla, että tämä siis karsi motivoitumattomia ja peruskoulussa heikosti menestyneitä opiskelijoita. Pääsykoetta ei ole järjestetty muina vuosina, mutta luultavaa on, että se otetaan käyttöön jälleen keväällä 2012.

Vuonna 2009 negatiivisten keskeytysten suurehkoja prosenttimääriä selittää osaltaan se, että tuolloin nimenomaan tietojenkäsittelyn perustutkintoon hyväksytyistä opiskelijoista peruutti opiskelupaikkansa ennen koulun alkua. Tästä johtuen jonnospaikoilta jouduttiin ottamaan opiskelijoita, jotka varsinaisessa valinnassa olivat jääneet koulutuksen ulkopuolelle. Useat näistä opiskelijoista olivat suorittaneet peruskoulunsa mukautetusti, joukossa oli erityisopiskelijoita, jotka olivat tottuneet opiskelemaan pikkuluokilla. Heidän ammatilliseen oppilaitokseen siirtymisensä oli ongelmallista ja kouluun kiinnittyminen heikkoa ja se on johtanut luultavasti keskeytyksiin.

TAULUKKO 4. Positiiviset keskeytykset 2007–2010

Positiiviset keskeytykset		
Keskeyttäneiden määrä merkonomiopiskelijat		Keskeyttäneiden määrä datanomiopiskelijat
Vuosi	Prosenttia/lukumäärä	Prosenttia/lukumäärä
2007	6,2 %	11,4 %
2008	1,9 %	1,6 %
2009	4,0 %	6,0 %
2010	4,81 %	4,9 %

Positiivinen keskeyttäminen tarkoittaa esimerkiksi opiskelijan siirtymistä toiseen oppilaitokseen samalla koulutuslalle, siirtymistä toiseen oppilaitokseen toiselle opintoalalle.

2.2 Kouluasteelta toiselle siirtymävaihe ja sen ongelmat

Siirtymisen peruskoulusta ammatillaiseen oppilaitokseen on huomattu olevan useille nuorille haasteellista. Tähän on kiinnitetty huomiota vuonna 2009 esimerkiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta perusteluissa. Hallituksen esityksessä Eduskunnalle todetaan mm. seuraavasti:

”Erityistä huomiota on kiinnitetty perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheeseen, jotta siirtyminen jatko-opintoihin olisi mahdollisimman sujuvaa. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaihetta ei tule tarkastella yksinomaan kahden koulutusasteen välisenä taitekohtana, vaan vaiheena, jossa nuoret tekevät tärkeitä koulutusväyliä ja ammattiuraa koskevia ratkaisujaan. Nivelvaihe on ymmärrettävä pidempänä siirtymävaiheena, jossa nuori alkaa asteittain selkiyttää omaa ammatillista suuntautumistaan ja tavoitteitaan. Nivelvaiheen onnistuneeseen yltämiseen tarvitaan riittävää ja monipuolista ohjausta sekä tukea.” (Edilexin Internet-sivu: HE 107/2009 Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi ammatillisesta koulu... | Edilex Hallituksen esitykset).

Nuori on iältään 16–18 –vuotias, murrosiän myllerrykset eivät ole vielä takanapäin ja identiteetti saattaa olla hakusessa. Toisaalta nuorelta odotetaan jo jonkun verran aikuismaista käytöstä ja vastuunottoa omasta elämästään ja toisaalta he eivät ole vielä täysi-ikäisiä, joilla olisi valta tehdä itseään koskevia päätöksiä esimerkiksi kysymättä näihin lupaa vanhemmiltaan.

Tuen ja ohjauksen tarve on ilmeinen. Ns. nivelvaiheen siirtymästä peruskoulusta ammatilliseen oppilaitokseen on puhuttu ainakin viimeiset 10 vuotta. Tässä puheessa on toistuvasti todettu, että nuorten tulisi juuri tässä vaiheessa saada nykyistä enemmän tukea. Sama keskustelu näyttää jatkuvan edelleen.

Ammatillisten oppilaitosten ESR-rahoitteisten innopajaprojektien kokemusten perusteella näyttää siltä, että ammatillisen koulutuksen alku ja opiskelujen ensimmäiset viikot ovat opiskelijan oppilaitokseen kiinnittymisen kannalta kriittistä aikaa. Opettajien ja ohjaajien tehtävänä on tällöin tukea nuorten opiskeluun suuntaamista ja motivoitumista. Opintojen alkuvaiheessa on syytä kartoittaa mahdolli-

set opiskeluun liittyvät vaikeudet ja henkilökohtaisen opinto-ohjelman sisältö. Opiskelijan pitää saada tietoja myös saatavilla olevista opiskelun tukimuodoista.

Ammatillisessa koulutuksessa keskustellaan nykyisin paljon opiskelijoiden valmiuksien ja tarpeiden, ja opetussuunnitelmiin kirjoitettujen tavoitteiden ristiriidasta. Työelämän edustajiltakin on tullut viestejä, että ammatillinen koulutus ei aina anna yrityksissä tarvittavia taitoja.

Manuela du Bois-Reymond toteaa artikkelissaan, että koulutukseen liittyvää keskustelua käydään parhaillaan myös koko Euroopassa. Koulut uudistuvat ja koko elämän jatkuva oppiminen sekä formaalin ja non-formaalien koulutuksen ja oppimisen käsitteet laajentavat perinteisiä mielikuvia. (du Bois-Reymond 2004 188-189).

Pidän erittäin tärkeänä pitää ensimmäisten opiskeluvuikkojen aikana tehtävää ryhmänohjaajan haastattelua uusille opiskelijoille. Haastattelussa kartoitetaan opiskelijoiden elämäntilanne käymällä läpi heidän taustatietonsa ja opiskeluodotuksensa. Tässä keskustelussa saattaa jo tulla esille erityisen tuen tarve ja opiskelija voidaan ohjata esimerkiksi erityisopettajan tai kuraattorin luo. Opiskelijat saavat tietoja opetussuunnitelmasta sekä siitä mihin ja kehen voivat ottaa yhteyttä, jos ongelmia tulee. Tärkeää on, että opettaja tutustuu opiskelijoihinsa. Keskinäisen luottamuksen ilmapiirin synnyttäminen on tällöin olennaista. Jo ryhmänohjaajan ja opiskelijan tapaaminen kahden kesken rauhassa, antaa mahdollisuuden avoimeen kommunikointiin. Opiskelija voi turvallisesti kertoa elämästään vapaamuotoisessa keskustelussa, eikä hänen tarvitse ”vetää roolia”, joka luokkatilanteessa saattaa olla tavallista. Oleellista on, että tällaisiin tapaamisiin on varattu tarpeeksi aikaa, koska kiireen tuntu tyrehdyttää opiskelijan halun keskusteluun.

Parin ensimmäisen viikon aikana viikon aikana uusia opiskelijoita tukevat myös ylemmän vuosikurssin opiskelijatutorit. Tutorit on koulutettu tehtävänsä ja heille on painotettu, että heidän tehtävänsä on tutustuttaa uudet opiskelijat oppilaitokseen ja luoda uusille opiskelijoille myönteinen mielikuva opinnoista ja koulun työskentelytavoista. Tutorit opastavat uusia opiskelijoita liikkumaan koulussa, kertovat opiskelijoiden yhteisestä toiminnasta ja järjestävät yhden iltapäivän mittaisen tutustumistilaisuuden. Tutoriksi valikoituvat yleensä positiiviset ja aktiiviset opiske-

lijat ja mielestäni nimenomaan toisten opiskelijoiden jakama tieto on uusien tulokkaiden mielestä uskottavaa ja luotettavaa. Tutoritoiminnan jatkuminen ja sen kehittäminen edelleen, sillä se auttaa uusien opiskelijoiden kouluun kiinnittymistä ja sitoutumista huomattavasti.

Opintoluotsin Internet-sivuilla kerrotaan tasokokeista seuraavaa: ”Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tunnistamiseksi uusilla opiskelijoilla on teetetty henkilökohtaisten haastattelujen lisäksi tasokokeita äidinkielessä ja matematiikassa. Tasokokeitten avulla on ollut tarkoitus kartoittaa oppimisvaikeuksia omaavat opiskelijat ja tarjota heille henkilökohtaisesti suunniteltuja opiskelun tukimuotoja. Opiskelijalle, jolla on lukivaikeuksia, tarjotaan mahdollisuus luki-opetukseen ja yksilölliseen opiskelua tukevaan opetukseen.” (Opintoluotsin Internet-sivu: Opintoluotsi - Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä voidaan ehkäistä).

2.2 Syrjäytymisnäkökulma koulutuksen nivelvaiheessa

Syrjäytymisen käsitettä on käytetty ja käytetään edelleen hyvin erilaisissa tarkoituksissa riippuen historiallisesta ja sosiaalisesta kontekstista. Käsite on hyvin monitahoinen, jonka vuoksi sitä on mielekästä tarkastella yhteis-kunnallisesta, koulutuksellisesta sekä yksilöllisestä näkökulmasta.

Syrjäytymiskeskusteluissa nousee vahvasti esille niin koulutuspoliittiset kuin työvoimapolitiittisetkin teemat. Suomessa syrjäytymiskäsite tuli ensimmäisen kerran esille 1970-luvulla, korvaamaan lähinnä sosiaalipolitiikassa epämääräisesti käytettyä vieraantumisen käsitettä. Varsinainen syrjäytymiskeskustelu käynnistyi Suomessa vasta 1980-luvulla joukkotyöttömyyσαallon myötä.

Nuorten syrjäytymiseen alettiin kiinnittää enemmän huomiota 1990-luvun alun laman myötä. Huolimatta siitä, että syrjäytymisen käsite on kielessämme suhteellisen uusi, on syrjäytyminen ilmiönä ollut esillä jo pitkään historiassa aina nälkävuosien kerjäläisarmeijoista huutolaislapsiin. (Sipilä 1985, 72; Jahnukainen 2005, 44.)

Syrjäytyminen voidaan nähdä vähitellen kehittyvänä hierarkkisenä ”mallina”, jolloin ongelmat alkavat jo varhain ja kasautuvat toistensa päälle, johtaen vähitellen syrjäytymiseen. Jahnukainen on muokannut tämän viiden tason kautta etenevän mallin Jyrkämän (1986) ja Takalan (1992) syrjäytymisen hierarkkisen mallin pohjalta (kuva 2).

Ensimmäisellä tasolla ilmenee ongelmia koulussa ja/tai kotona. Toisella tasolla ilmenee epäonnistumista ja putoamista koulusta, jolloin voidaan puhua koulutuksellisesta syrjäytymisestä (educational exclusion). Kolmannella tasolla henkilöllä on huono asema työmarkkinoilla, jolloin voidaan puhua työelämästä syrjäytymisestä (exclusion from work). Neljännellä tasolla henkilö on osallisena poikkeaviin alakulttuureihin. Tähän voidaan laskea mm. kouluttamattomat, työttömät ja köyhät. Viidennellä ja viimeisellä tasolla henkilö on osallisena poikkeaviin alakulttuureihin, jotka sisältävät mm. rikollisuutta ja päihteiden käyttöä, ja henkilö on usein vankilassa tai muissa laitoksissa. Tämän mallin mukaan yksilölle alkaa kasaantua riskitekijöitä, jotka vievät syrjäytymistä eteenpäin ellei henkilö saa tarvittavaa apua ja näin pysty muuttamaan elämänsä suuntaa. (Jahnukainen 2001a, 3; Jahnukainen 2001b, 245 – 247; Jahnukainen & Järvinen 2005, 671 – 672.)

<p>1. Taso Ongelmia koulussa ja/tai kotona</p>
<p>2. Taso Epäonnistuminen ja putoaminen koulusta (Koulutuksellinen syrjäytyminen)</p>
<p>3. Taso Huono asema työmarkkinoilla (Työelämästä syrjäytyminen)</p>
<p>4. Taso Osallisuus vähäosaisten alakulttuureihin (Kouluttamattomat, työttömät, köyhät)</p>
<p>5. Taso Osallisuus poikkeaviin alakulttuureihin (rikollisuus, alkoholismi, huumausaineiden käyttö/riippuvuus, henkilö usein vankilassa tai muissa laitoksissa)</p>

KUVA 2. Syrjäytymisprosessi hierarkkisenä mallina (Jahnukainen 2001a, 3; Jahnukainen 2001b, 246; Jahnukainen & Järvinen 2005, 671).

Opettajan kannalta helposti tunnistettavin on tietysti Taso 2, jossa mainitaan koulutuksellinen syrjäytyminen. Tasot voivat kuitenkin näkyä oppilaitoksessa myös päällekkäisinä. Jotkut nuoret ovat jo toisen asteen oppilaitokseen tullessaan olleet vankilassa tai muissa laitoksissa ja päihdeongelmaisia kohdataan koulun arkipäivässä jatkuvasti. Joitakin omankin koulumme opiskelijoista hoidetaan parhaillaan heroiinista tai muusta opiaatista riippuvaisina huumetta korvaavalla lääkkeellä, kuten Subutexilla tai metadonilla. Se, että näin on, kertoo, että opiskelijalla on ollut todella vaikea huumeongelma. Korvaushoitoon ei pääse, ellei henkilöllä ole yli kuukauden kestänyttä jatkuvaa käyttöä tai viimeksi kuluneen vuoden aikana useita hallinnasta riistäytyneitä käyttöjaksoja. Lisävaatimuksena on ainakin yksi aiempi vieroitushoitoyritys jollakin tehokkaaksi osoitetulla menetelmällä. Olisi merkityksellistä, että opettajat olisivat entistä enemmän tietoisia syrjäytymiskehityksestä, päihteistä ja yleensäkin nuorten elinoloista.

2.3 Koulutuksesta putoaminen ja syrjäytymisriski

Nyky-yhteiskunnassa koulutus on eräs keskeisimmistä sosiaalisista instituutioista, jonka kautta integroidutaan yhteiskuntaan. Ulosajautuminen tältä foorumilta johtaa usein syrjäytymiseen myös muilta foorumeilta, käytännössä usein työmarkkinoilta. (Siljander 1996, 9). Koulujärjestelmä on perinteisesti toiminut kulttuurin ja yhteiskunnallisten suhteiden uudistajana tai uudistajana sekä tuottanut monipuolisesti työvoimaa työmarkkinoille. Perinteinen ja laaja-alainen koulutus on ollut yhteiskunnallista tasa-arvoa ja yhtenäisyyttä edistävä hanke. Uudet sukupolvet ovat olleet aina paremmin koulutettuja kuin edelliset. 1990-luvun ongelmana on ollut koulutuksellisen eriarvoisuuden kasvu. (Lehikoinen, Saarniaho & Suikkanen 2002, 9).

Jos nuori ei kiinnity uuteen luokkaansa ja kokee esimerkiksi jäävänsä yksin tai tehneensä väärän koulutuksellisen valinnan, poissaolojen määrä kasvaa ja vaikeudet saada kursseja suorituiksi ovat edessä. Hylätyt kurssit ja huono opiskelumenehtys ennakoivat mahdollista keskeyttämistä. Sen vuoksi ohjauksen merkitys on suuri ammatillisten opintojen alkuvaiheessa.

Tilastokeskuksen määritelmän mukaan koulupudokkaat ovat lapsia tai nuoria, jotka keskeyttävät koulunkäynnin ennen oppivelvollisuuden kokonaan suorittamista

tai eivät oppivelvollisuutensa aikana suorita peruskoulun koko oppimäärää. Tutkimusten mukaan ammatillisista oppilaitoksista eroaa ja opintonsa keskeyttää vuosittain noin 10 % opiskelijoista (Tilastokeskus 2009).

Ihmisen sosiaalisen aseman katsotaan määräytyvän pitkälti koulutuksen perusteella. Koulutuksesta syrjäytyminen heikentää paitsi työelämään kiinnittymistä, myös pärjäämistä työelämän ulkopuolella, koska korkean ammattitaidon yhteiskunta asettaa kansalaisille uusia tieto- ja taitovaatimuksia. (Ihatsu & Koskela 2001, 10).

Toisen asteen oppilaitoksiin tulee moniongelmaisia nuoria, joiden ongelmiin ei ole puututtu varhaisemmassa vaiheessa. Säästöt peruskoulun opetuksessa vaikuttavat myös pärjäämiseen myöhemmissä opinnoissa. Nurmen tekemän tutkimuksen (Nurmi 2009, 96) mukaan perusopetuksesta toisen asteen oppilaitokseen siirtyvä nuori on vaarassa keskeyttää opintonsa tai suorittaa ne hidastuneesta, jos hänellä on todettu lieviä oppimisvaikeuksia, joita ei ole tuettu ja tutkittu asiaan kuuluvalla tavalla. Tällaisten nuorten oppimisvaikeudet ovat monesti tulleet esille jo alaluokilla vieraan kielen opiskelun alkaessa. Jos lapsi ei ole saanut tukiovetusta oppimisvaikeuksiinsa peruskoulussa, tulee hän todennäköisesti tarvitsemaan sitä toisella asteella jo heti opintojen alkuvaiheessa. Aikainen tuki olisi kuitenkin paras keino saada oppilaat, joilla on oppimisvaikeuksia, pysymään opinnoissa mukana.

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttamiseksi yhteistyötä olisi kehitettävä koulun, kodin ja eri hallinnonalojen välillä. Verkostoyhteistyöhön tulisi ottaa mukaan mm. koulutoimen, terveystoimen, sosiaalitoimen, kansaneläkelaitoksen, työvoimatoimen, seurakunnan, perheneuvolan ja joidenkin palvelukeskusten edustajia. (Nurmi 2009, 150).

Nurmen tutkimuksesta (Nurmi 2009, 87) selviää, että monelta toisen asteen opiskelijalta puuttuu se tuki, joka monella peruskoululaisella on. Peruskoululaiset ovat kokeneet saavansa tukea ja kannustusta opiskeluun perheeltä, ystäviltä ja opettajilta. Toisen asteen opiskelijoilla perhe voi asua kauempana, ystävät ovat lähteneet opiskelemaan muihin oppilaitoksiin ja uudesta koulusta ei välttämättä ole löytynyt ystäviä. Nurmen tutkimuksen mukaan myös useilla moniongelmaisilla nuorilla on taustalla erilaisia huonoja koulukokemuksia, jotka ovat vaikuttaneet negatiivisesti nuoren itsetuntoon ja uskoon omiin kykyihinsä.

Koulutuksen keskeyttämiskeskustelua on käyty Suomessa parikymmentä vuotta. Johanna Penttilän ja Anna Niemelän (Nuorisotutkimuslehti 4/2008) artikkelissa tarkastellaan ammattikorkeakouluopintojen keskeyttämiseen johtaneita syitä ja tapahtumakulkuja opiskelijoilla, joilla on erilaisia tarpeita kuin ns. tavallisilla opiskelijoilla. Artikkelin perustuu kirjoittajien tutkimuksiin ammattikorkeakouluopintojen keskeyttämisestä (Penttilä 2008) sekä vammaisten ja kuurojen nuorten koulutuspoluista (Niemelä 2007). Artikkelista käy ilmi, että koulut eivät lupauksistaan huolimatta ole erityisen valmiita ottamaan vastaan ja huolehtimaan erilaisten oppijoiden tarpeista. Monesti erityisopiskelijat koetaan lisätyötä aiheuttavina ja hankalina tapauksina. Samaa keskustelua käydään maahanmuuttajaopiskelijoista ja heidän valmiuksistaan ja tarpeistaan ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa. Opettajat kaipaisivat lisätukea ja koulutusta erilaisten oppijoiden tukemisessa, sillä heitä stressaa oma kyvyttömyyden tunne. Myös erityisopiskelijat väsyvät vaatimaan erityiskohtelua ja selittämään aina uudelleen ja uudelleen monelle eri opettajalle omia vaikeuksiaan ja oppimistaustojaan.

Yleisintä opintojen keskeyttäminen on opintojen alkuvaiheessa (Tilastokeskus 1998, 71). Keskeyttämisen syiksi on usein havaittu epäonnistunut koulutusvalinta, muuhun koulutukseen siirtyminen, opiskelu- ja oppimisvaikeuden, henkilökohtaiset syyt, terveydelliset ja taloudelliset syyt. (Etelä-Suomen lääninhallitus 2000, 13-15, Prevent-projekti 2000 26-27).

Opintojen keskeyttäminen saattaa tuntua nuoresta houkuttelevalta ja helpolta ja nopealta ratkaisulta päästä pois ikävistä keskusteluista opettajien ja ryhmänohjaajien kanssa. Saattaa myös tuntua huojentavalta ajatukselta se, että ei tarvitse osallistua kokeisiin, joista odotettavissa on huono arvosana tai käsky osallistua uusintakokeeseen. Toisinaan opiskelija suurentelee mielessään esimerkiksi rästissä olevien opintojen ajan tasalle saattamisen työmäärää ja luulee, että jos hän pitkän poissaolon jälkeen ilmestyy oppitunnille, tiedossa on puhuttelua ja kiusallisen huomion kohteena oloa.

Olen kohdannut monta tällaisissa tilanteissa olevaa opiskelijaa. Joskus kohtaamisen alussa opiskelija on miettinyt koulun lopettamista ja jopa ollut varma siitä. Kun olemme yhdessä selvittelleet asioita, opiskelija on saattanut huomata, että hä-

nen tilanteensa ei ole ollenkaan niin paha kuin mitä itsekseen pohdiskellessa on luullut. Vaikka opiskelijoille kerrotaan tarjolla olevista tukitoimista, kuten erityisopettajan avusta tai keskustelumahdollisuuksista ryhmänohjaajan, opintojen ohjaajan, kuraattorin tai terveydenhoitajan kanssa, monet opiskelijat eivät tarpeen tullen kuitenkaan osaa näitä hyödyntää tai eivät tiedä kehen voisivat ottaa yhteyttä. Nuori ei siis ehkä hahmota tarkasti mikä hänen ongelmansa on ja miten sitä voisi alkaa ratkomaan. Useat nuoret ovat melko lyhytjänteisiä eivätkä hankaluksiensa keskellä pysty suunnittelemaan mahdollisen keskeyttämisen jälkeistä elämäänsä. Tämän vuoksi opettajien tulisi olla valppaita ja osata puuttua esimerkiksi poissaoloihin nopeasti ja myös ohjata opiskelija eteenpäin paikkaan, jossa hänen jutuilleen olisi riittävästi aikaa ja asiantuntemusta.

Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden yksikössä käytäntönä on, että vielä siinä vaiheessa kun opiskelija on jo täyttänyt eropaperinsa, hän tulee keskustelemaan ryhmänohjaajan ja opintojen ohjaajan kanssa. Tavoitteena on, että opiskelija ei jää ns. tyhjän päälle, vaan hänellä on ainakin ohje ilmoittautua työvoimatoimistoon työnhakijaksi. Lisäksi opiskelijan kanssa keskustellaan muiden koulutusalojen sisällöistä ja kysellään potentiaalisia kiinnostuksen kohteita ja yritetään tehdä jatkosuunnitelmaa esimerkiksi seuraavan yhteishaun varalle. Joskus opiskelija on vielä tässä vaiheessa saattanut tulla toisiin ajatuksiin ja jatkaa opintojaan meidän koulussamme. Mielestäni on hyvä, että keskeyttäminen ei käy ns. käden käänteessä, paperit täyttämällä, vaan nuorta jututetaan, suunnitellaan yhdessä hänen tulevaisuuttaan ja käydään läpi keskeyttämisen seurauksia. Itsestään selvää on, että alaikäisen nuoren keskeyttämispaperissa tulee olla huoltajan allekirjoitus. Joskus vasta tässä vaiheessa opiskelijan kotona tiedetään mitä nuori on miettinyt ja että hän suunnittelee opintojen lopettamista. Vielä tässä vaiheessakin muutama nuori on tullut toisiin ajatuksiin ja jatkanut koulun käyntiään kun tukea opiskelulle on tullut sekä kotoa että koulusta.

2.4 Sosiaalinen, kulttuurinen ja työvoimapoliittinen syrjäytyminen

Syrjäytyminen on kokonaisvaltaisempi ongelma kuin vain koulusta syrjäytyminen. Koulu on lapsen tai nuoren elämänalueista yksi, kylläkin merkittävä, mutta perhesuhteet ja ystäväpiiri, vapaa-aika ja harrastukset ovat yhtä kaikki elämänalueita, joissa nuoren hyvinvointi tai toisaalta syrjäytyminen saattavat näkyä. Variaatiot ongelmien näkymisestä elämän eri osa-alueilla vaihtelevat. Nuorella saattaa olla ongelmia kaikkialla ja koulu on alueista vain yksi. Saattaa myös olla niin, että koulu sujuu, mutta nuoren voidaan sanoa silti olevan joillain muilla elämän alueilla syrjäytymisvaarassa. Ongelmat voivat näkyä myös perheessä tai muissa sosiaalisissa suhteissa, mutta koulussa muiden elämänalueiden vaikeuksia voi olla vaikea havaita. (Ylönen 1997,10).

Nuoren elämässä on siis useita muitakin syrjäytymisuhkia kuin koulutuksen ulkopuolelle jääminen. Näitä ovat esimerkiksi sosiaalinen, kulttuurinen ja työvoimapoliittinen syrjäytyminen. Näen syrjäytymisen jonkunlaisena ulkopuolisuuden tunteena ja kokemuksena, osattomuutena. Usein syrjäytymiseen johtaa se, että monet asiat menevät huonosti, ongelmat kasautuvat ja ihminen tuntee jäävänsä ulkopuoliseksi eikä jaksa enää osallistua erilaisiin toimintoihin ja aktiviteetteihin. Mielestäni tähän liittyy kiinteästi tunne oman elämänhallinnan menetyksestä.

Suomen Punaisen Ristin kannanotossa todetaan 27.3.2010, että nuorten yksinäisyys on kasvava psyykkinen ja sosiaalinen ongelma Suomessa. SPR:n Internet-sivuilla kerrotaan, että kouluterveyskyselyn mukaan peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista pojista 14 % ja 6 % tytöistä kertoo, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää. Yksinäisyys altistaa masennukselle ja ahdistukselle; nuoren mielenterveyden häiriöt taas altistavat syrjäytymiselle. Syrjäytyminen tarkoittaa sitä, että nuori putoaa sosiaalisen, koulu- ja työelämän ulkopuolelle.

Mielenterveysongelmista kärsii tutkimusten mukaan joka viides nuori. Tällä hetkellä kuitenkin suuri osa mielenterveyden pulmista kärsivistä nuorista ei saa tarvitsemaansa hoitoa tai ole minkään palvelun piirissä. Mielenterveysongelmat ovat kolmanneksi yleisin syy Punaisen Ristin Turvatalolle tulemiseen.

On kestävämpää ajatella, että nuorisotyölle ja – toiminnalle löytyy resursseja vain tilanteen jo ajauduttua kriisiin – jos silloinkaan. Yksinäisyyden paras torjuja on vahva sosiaalinen verkosto, jossa ketään ei jätetä yksin. Tämän kaltaisen turvaverkon luovat kaikki yhteiskunnan sektorit yhdessä. (Suomen Punaisen Ristin Internet-sivu Kannanotto: Nuorten yksinäisyyteen ja syrjäytymiseen puututtava voimakkaammin).

Euroopan unionin peruseriaatteisiin kuuluu yhteisvastuu, jonka innoittamana unioni on päättänyt yhdistää voimansa jäsenvaltioiden kanssa ja nimetä Euroopan unionin peruseriaatteisiin kuuluu yhteisvastuu, jonka innoittamana unioni on päättänyt yhdistää voimansa jäsenvaltioiden kanssa ja nimetä vuoden 2010 Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuodeksi. Vuoden tärkeimpinä tavoitteina on lisätä tietoisuutta teemavuoden aiheista ja uudistaa EU:n ja sen jäsenvaltioiden poliittinen sitoumus köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseen. (Euroopan komission Internet-sivu: EY2010 | Teemavuodesta - Euroopan teemavuosi).

Köyhyyttä ja syrjäytymistä koskevat toimenpiteet kuuluvat jäsenvaltioiden toimivaltaan. Jokaisella EU:n jäsenmaalla on omat strategiansa ja toimintaohjelmansa, joilla köyhyyttä ja syrjäytymistä ehkäistään. Yhteisön tasolla sovitaan ns. avoimen koordinaatiomenetelmän puitteissa jäsenmaiden yhteisistä tavoitteista sekä siitä miten saavutettuja tuloksia mitataan ja tavoitteiden toteutumista seurataan. (Sosiaali- ja terveysministeriön Internet-sivu: Köyhyys ja sosiaalinen syrjäytyminen avainkysymyksiä Euroopan kehityksessä).

Sosiaalinen syrjäytyminen tarkoittaa yhteiskunnallisesta elämästä syrjään jäämistä. Ihminen voi syrjäytyä mm. työnteosta, opiskelusta, harrastuksista, yhteiskunnallisista vaatimuksista ja tuttavien tapaamisesta. Hän voi viettää lähes koko aikansa yksin kotona. Syrjäytymiseen liittyy usein keskeisesti toivottomuus, ihminen ei ole tyytyväinen tilaansa, mutta ei koe voivansa parantaa sitä mitenkään. Tällainen henkilö näkee tulevaisuutensa synkkänä, mutta usein hän ei edes halua ajatella tulevaisuuttaan mitenkään. (Wikipedian Internet-sivu: Sosiaalinen syrjäytyminen – Wikipedia).

Koulun käynti, koulussa viihtyvyys ja menestys ehkäisevät sosiaalista syrjäytymistä. Viime vuosina omalla työpaikallani on noussut keskusteluun ”koulun varastointitehtävä”. Onko parempi yrittää pitää nuori koulun kirjoilla, vaikka opintomenestys on heikkoa ja vaikuttaa jo ensimmäisenä opiskeluvuotena siltä, että hän ei tule ammatillista tutkintoa koskaan suorittamaan? Onko koulun tehtävä toimia ”sateensuojana” ja ruokkijana? Minun mielestäni on hyvä, että jos nuori tulee kouluun edes suhteellisen säännöllisesti. Vaikka hän tulisi vaan viettämään aikaansa, ja ruokailemaan, hän on vielä elämässä ja yhteiskunnassa jotenkin kiinnittyneenä. Kolmen tai neljän vuoden aikana, jotka hän on koulun kirjoilla, on mahdollisuus saada elämänhallintataitoja ja merkityksellistä on myös se, että tuntee kuuluvansa johonkin yhteisöön ja tapaa ikätovereitaan. Ajattelen myös niin, että vaikka kehitystä ei tapahtuisikaan, niin onhan nuoren mahdollinen syrjäytyminen siirtynyt edes muutamalla vuodella. Monia muita näkemyksiä kuulee koulujen käytävillä ja opettajien huoneissa, ja niissä ns. varastointitehtävä mielellään säilytettäisiin jollekin muulle taholle kuin koululle. Kukaan ei vaan oikein osaa sanoa mikä olisi oikea paikka ja osoite.

Presidentti Martti Ahtisaari on ottanut kantaa kulttuuriseen syrjäytymiseen puheessaan Eurooppalaisessa asiantuntijakonferenssissa Turussa jo vuonna 1999 seuraavasti: ”Taloudellisen syrjäytymisen rinnalla kasvaa sosiaalinen ja kulttuurinen syrjäytyminen. Etuoikeutettu vähemmistö elää kiinnostavaa kansainvälistä ja globaalia elämää, jonka ulkopuolelle ihmisten enemmistö jää. Etuoikeutetut osaavat käyttää täysimääräisesti hyödykseen tietoyhteiskunnan uusia palveluja ja mahdollisuuksia. Samaan aikaan toiset eivät ole ottaneet vielä ensimmäistä askel-takaan. ” (Presidentti Ahtisaaren Internet-sivu: Turku, "Elinikäinen oppiminen..."/puhe).

Syrjäytymisen ehkäisy on erittäin monisyinen haaste yhteiskunnassa. Se käsittää koulutukseen, asumiseen, perhepolitiikkaan, työllisyyteen, sosiaali- ja terveystoimintaan sekä vapaa-aikaan liittyviä toimenpiteitä. Syrjäytyminen on sekä yksikön että yhteiskunnan kannalta kohtalokasta ja kallista. Ehkäisyyn tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja verkostojen toimivuutta viranomaisten ja esimerkiksi koulun ja nuorisotoimen työntekijöiden kesken. On huolehdittava siitä, että lasten ja nuorten ongelmat huomataan ja niihin puututaan varhain.

2.5 Ohjauksen mahdollisuudet syrjäytymisen ehkäisyssä koulutuksen nivelvaiheessa

Oppilaanohjausta on linjattu Opetushallituksen taholta perusopetusta koskevissa oppilaitoksissa Valtakunnallisessa perusopetus opetussuunnitelman perusteissa. Linjaukset pätevät mielestäni myös ammatillisessa koulutuksessa. Seuraavissa kappaleissa oppilaanohjauksen tavoitteita on avattu kolmeksi eri ydintehtäväksi.

Oppilaanohjauksen tulee tukea oppilaan kasvua ja kehitystä, johon läheisesti liittyviä tavoitteita ovat oppilaan itsetuntemuksen kasvun tukeminen sekä psykososiaalisen tuen tarjoaminen. Tämän tehtävän kautta oppilaanohjaus liittyy suorimmin koulun ennaltaehkäisevään oppilashuoltotyöhön. Psykososiaalisella tukemisella on tarkoitus auttaa oppilasta sopeutumaan sosiaalisesti ja psykologisesti kouluyhteisössä toimimiseen. Ensimmäinen tehtävä heijastelee myös kouluohjauksen historiallista tehtävää sopeuttaa nuoria kouluyhteisöön, työelämän tapoihin ja laajemmin yhteiskuntaan. (Merimaa 2004, 75).

Oppilaanohjauksen toinen tehtävä on edistää oppilaan opiskelutaitojen kehittymistä ja opintojen kulkua. Näitä ydintehtävään läheisesti liittyviä tavoitteita ovat opiskelun taitojen opettaminen, oppimisvaikeuksissa avustaminen, ainevalintojen ja oman opinto-ohjelman tekemisen tukeminen. Oppilaanohjauksen toisen tehtävän tavoitteet heijastavat koulutusjärjestelmän joustavuuden ja valinnaisuuden mahdollisuuksia ja haasteita. Oppilaanohjauksen avulla annetaan metodista tukea nuorelle hänen oman henkilökohtaisen opintopolkunsa suunnittelussa sekä siihen liittyvissä päätöksenteko- ja valintaprosesseissa. Nuorten opintosuunnittelun tuki edistää lopulta koko joustavuuteen ja valinnaisuuteen perustuvan koulutusjärjestelmän toimivuutta. (Merimaa 2004, 75).

Oppilaanohjauksen kolmas tehtävä on selkeyttää oppilaan ammatillista suuntautumista. Tavoitteena on tällöin tukea nuoren koulutus- ja ammatinvalintaprosessia perusopetuksen eri vaiheissa sekä jatko-opintoihin hakeutumisessa. Kolmanteen tehtävään liittyen oppilaanohjauksella pyritään ohjaamaan nuoria tiedostamaan omia henkilökohtaisia ammatillisia intressejään sekä antamaan tarvittavia val-

miuksia tehdä elämänuraa koskevia ratkaisuja. Tähän keskeisesti liittyy työelämään tutustuminen sekä työelämä- ja jatkokoulutustietouden tarjoaminen oppilaille monipuolisesti koko koulunkäynnin ajan.(Atjonen, Mäkinen, Manninen & Vanhalakka-Ruoho 2009, 10).

Ohjauksikäsitettä ja toimintaa voidaan siis kuvata ja tulkita varsin monella tavalla. Ohjauksen kehittämisessä haasteellista onkin kaikkien ohjaukseen osallistuvien työyhteisön jäsenten samansuuntainen käsitys siitä mistä puhutaan silloin kun puhutaan ohjauksesta. On tarpeen, että opettajat, opinto-ohjaajat ja muut opiskelijahuollon, ja koko koulunkin toimijat, käyttävät aikaa siihen, että ns. yhteinen sävel, tavoite, löytyy. On myös säännöllisesti tarkastettava, että ohjaukseen liittyvä ymmärrys on yhteinen ja työnjako selvä.

Eräs vaihtoehto koulutuksen tukimuodoksi on ollut Itä-Suomen työkoulu 2000-hanke. Siinä sovellettiin kuudella paikkakunnalla ammatilliseen koulutukseen uudennlaisia pedagogisia toimintamalleja. Hankkeen tavoitteena oli, että koulutusjärjestelmää pyrittiin sopeuttamaan nuorten taipumuksiin ja valmiuksiin. Nuorille luvattiin työkeskeistä opetusta ja yksilöllistä ohjausta. Hankkeeseen kuuluivat myös opiskelijahuollollisen yhteistyön kehittäminen sekä moniammatillinen viiranomaisverkosto (Lehtoranta 2005, 11).

Savon ammatti- ja aikuisopistossa vahvistettiin ohjauksellista tukea vuoden 2009 syksyllä, jolloin ensimmäistä kertaa perustettiin liiketalouden yksikköön ns. pienluokka ensimmäisen vuoden datanomiopiskelijoille. Käytännössä yhdestä luokasta muodostettiin kaksi ryhmää. Pienemmässä ryhmässä aloitti 12 opiskelijaa. Jako tehtiin kolmannen jakson alussa, jolloin koulua oli käyty 16 viikkoa. Tähän mennessä osalla opiskelijoista oli poissaoloja huomattavasti enemmän kuin läsnäoloja, esiintyi tunnilla häiritsemistä, ensimmäisten kokeiden arvostelujen jälkeen hylättyjä huomattiin olevan todella runsaasti ja myös ne opiskelijat, jotka kävivät säännöllisesti koulussa, kärsivät tilanteesta.

Pienryhmään valituille opiskelijoille kerrottiin tukitoimista ja ajatusta ”markkinoitiin” heille mahdollisuutena eikä rangaistuksena. Monet näistä opiskelijoista olivat olleet peruskoulussa pikkuluokilla, joten he itsekin siirtyivät mielellään pienempään ryhmään.

Minä aloitin pienryhmän opettamisen kolmannessa jaksossa, kurssi oli heille haasteellinen asiakirjatuotanto. Tämän oppiaineen asiat tuntuvat yleensäkin nuorista miehistä melko turhilta. Asiakirjastandardien käyttämisestä ja niiden tarpeellisuudesta keskustellaan aina vilkkaasti. Kesti noin 3-5 viikkoa ennen kuin vuorovaikutus opiskelijoiden ja minun välillä alkoi toimia paremmin. Osa opiskelijoista ryhdistäytyi tässä vaiheessa ja asiat alkoivat mennä perille ja poissaolot vähentyä. Hiukan myöhemmin kouluumme palkattiin myös ensimmäinen ammatin ohjaaja. Hänen toimenkuvaansa kuuluu esimerkiksi toisena aikuisena oleminen luokissa opettajan kanssa ja yrittää turvata työrauhaa ja opastaa opiskelijoita. Tämä on edistysaskel, vaikka siitä ei tätä kirjoitettaessa vielä ole paljon kokemusta, enkä pysty tässä vaiheessa sanomaan millaisia vaikutuksia tällä lisätoimella on ollut.

Kehittämistehtäväni aihe rajautuu koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden tarvitsemiin tukitoimiin ja – muotoihin. Tarkoitukseni on tarkastella uusien oppimisympäristöjen käyttöönottoa sekä opiskelijoiden yksilöllistä huomioimista. Uskon, että yksikin opiskelussa onnistumisen kokemus ruokkii mahdollisuuksiin saada niitä lisää. On tärkeää, että nuori ei miellä itseään ”luuseriksi”.

Kehittämistehtäväni tavoitteena on kiinnittää huomiota poissaolojen määrään. Olen itse havainnut, että ne opiskelijat, jotka ovat paljon poissa, eivät kiinnity kouluun ja kynnyks jatkaa opintoja nousee aina korkeammaksi. Tarkoitus on, että poissaoloihin puututaan entistä nopeammin. Siihen onkin tullut oppilaitoksesamme nyt mahdollisuus kun olemme saaneet käyttööön Wilma-järjestelmän, joka antaa myös opiskelijoiden huoltajille mahdollisuuden seurata poissaoloja ja arviointitietoja atk:n avulla. Tämä on meillä uusi käytäntö, joka keventää hiukan ryhmänohjaajan työtaakkaa ja parantaa kodin ja koulun yhteistyötä.

Kouluun kiinnittyminen heti opintojen alkuvaiheesta asti on tärkeää ja auttaa opiskelijoita suorittamaan opintonsa loppuun asti. Ryhmähengellä ja ryhmädynamiikalla on merkittävä vaikutus opiskelijan koulussa viihtymiseen. Luokassa tulee olla sellainen henki, että jokainen tuntee tulevansa kuulluksi ja viestintä on yhdenvertaista. Kun uusi ryhmä on koolla ensimmäisiä kertoja, luodaan käyttäy-

tymisnormeja ja ryhmäidentiteettiä. Opiskelun kannalta on tärkeää, että luokalle syntyy yhteinen motivaatio ja opintoihin sitoutuminen. Silloin luokassa vallitsee yhteisöllisyys ”kaveria ei jätetä” – henki ja opiskelijat auttavat toisiaan esimerkiksi kertomalla poissaolleille koulussa tehdyistä tehtävistä ja kotitehtävistä.

Mielestäni opetushallituksen oppilaanohjauksen kolme ydintehtävää (oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen, oppilaan opiskelutaitojen kehittyminen ja oppilaan ammatillisen suuntautumisen selkeytys) ovat tärkeitä. Mielelläni opettajana ja yhteisöpedagogina lisäisin tavoitteisiin vielä yhteisöllisyyden opettamisen ja tukemisen. Opetushallituksen hyvissäkin linjauksissa tunnutaan korostavan yksittäisen oppilaan suoritusta, vaikka toisaalta nykykeskustelussa yhteisöllisyys on kohotettu tärkeäksi.

Koulu on yksi parhaista, ellei paras paikka opetella yhteisöllisyyttä, sillä koulusahan jokainen suomalainen viettää suuren osan lapsuudestaan ja nuoruudestaan. Oppilaitoksessa yhteisöllisyys ei synny välttämättä itsestään, vaan tarvitsee tukea, vuorovaikutusta ja luottamuksellisia olosuhteita. Yhteisöllisyyden tuntua auttaa se, että opiskelijat tuntevat olevansa tärkeä osa oppilaitosyhteisöä ja että he pysyvät vaikuttamaan edes jonkun verran itseään koskeviin asioihin. Sen lisäksi että esimerkiksi jollakin luokalla on hyvä ryhmähenki, ja ketään ei kiusata, ja koetaan yhteisöllisyyttä, on hyvä, että opettajakaan ei eristäydy omaan opettajuutensa linjakkeeseen. Opettajan tulee muistaa usein vakuuttaa opiskelijoille, että olemme samalla puolella ja toimimme saman tavoitteen, siis opiskelijan opintojen sujumisen ja ammattiin valmistumisen eteen.

Osa opiskelijoista oppii paremmin jossain muualla kuin perinteisessä luokkahuoneessa. Olen saanut usein olla työssäoppimisen arviointikeskusteluissa mukana. Opiskelija, joka on paljon poissa kouluopetuksesta, menestyy huonosti eikä tunnu kiinnittyvän kouluun eikä ryhmään, saattaa yllättäen saada työssäoppimisjaksoltaan kiitettävät arvosanat. Muutamia opiskelijoita on ohjattu työvaltaiseen oppimiseen silloin kun he ovat tulleet esim. minun kanssani keskustelemaan, että ovat miettimässä koulun lopettamista. Lähes poikkeuksetta tämä ratkaisu on ollut toimiva ja hyvä. Opiskelija tekee melko rankkaakin työtä esimerkiksi tavaratalossa ja suorittaa samalla opintojaan näyttötutkintoperusteisesti. Olisi kiintoisaa tutkia tarkemminkin miksi samojen asioiden opiskelu työpaikalla on opiskelijan mieles-

tä niin paljon mukavampaa kuin koulussa, vaikka päivät muodostuvat pitkiksi ja raskaiksi. Siihen ei tämän kehittämistehtävän puitteissa ole kuitenkaan mahdollisuuksia. Tosiasia lienee, että pääosa ammatilliseen koulutukseen tulevista opiskelijoista ovat enemmänkin tekijöitä kuin lukijoita. Sen vuoksi oppimisympäristöihin tulee kiinnittää tulevaisuudessa paljon huomioita

Opintojen keskeyttäminen ei ole koskaan hyvä ratkaisu yksilön kannalta – ja menettäähän oppilaitoskin rahaa kun opiskelija poistuu koulun kirjoista. Sen vuoksi keskeyttämisen ehkäisyyn eteen tulee tehdä paljon työtä. Opettajat kokevat olevansa osaamattomia nuorten monien ongelmien edessä. Jatkuvasti keskustellaan opettajien huoneissa vaikeista ja haastavista tunti-ilanteista; monilla opiskelijoilla on entistä enemmän vaikeuksia elämänhallinnassa, päihteiden käyttöä esiintyy ja mielenterveyden ongelmat ovat arkipäivää. Oma ryhmänsä ovat opiskelijat, joilla on peruskoulussa ollut oppimisvaikeuksia, ja jotka tulevat suorittamaan ammatillista tutkintoa pikkuluokilta ja joutuvat ensimmäistä kertaa elämässään suureen luokkaan. Omassa oppilaitoksessani aloittavalla luokalla on 28–35 opiskelijaa. Voi hyvin arvata, että pikkuluokalla opiskelemaan tottuneella nuorella on sopeutumista isoon luokkaan, jossa opettajalla ei ole aikaa antaa yksilöllistä opetusta, eikä kouluavustajaa ole käytettävissä.

Jos opiskelijahuolto on hyvin järjestetty, opinto-ohjaus ja erityisopetuksen järjestelmä tukevat sekä opiskelijaa että opettajaa. Opettaja ei ole yksin ratkomassa vaikeita ongelmia vaan hän voi saada apua oppilaitoksen kuraattorilta, terveydenhoitajalta, sosiaalityöntekijältä tai mahdollisesti psykologilta. Resursointi näihin asioihin tuottaa tulosta ja nimenomaan yhteistyö on kantava voima.

3 PEDAGOGINEN HYVINVOINTI

Tutkijat kutsuvat pedagogiseksi hyvinvoinniksi koulun arjen käytännöissä opettajille ja oppilaille rakentuvaa hyvinvointia. Opettajan näkökulmasta se on yksi osa työhyvinvointia. Työn määrä, ulkoiset olosuhteet, työn jatkuvuus, muutokset ja uudistukset sekä johtaminen vaikuttavat opettajan työhyvinvointiin.

Pedagogista hyvinvointia rakennetaan oppimisprosessissa. Tämä tarkoittaa, että yksittäisellä opettajalla ja koko kouluyhteisöllä on mahdollisuus oppia hyvinvointia tukevia ajattelu- ja toimintamalleja. Vastaavasti kouluyhteisöllä on mahdollista omaksua toimintatapoja ja käytänteitä, jotka lisäävät opettajien ja oppilaiden kuormittumista. Parhaimmillaan pedagoginen hyvinvointi voi auttaa jaksamisessa silloin, kun muilla työhyvinvoinnin alueilla on ongelmia. Opettajan onnistumisen kokemukset voivat tukea yleistä työssä jaksamista silloinkin, kun kiire tai epävarmuus työn jatkumisesta asettavat sille haasteita. Oppimisen ja hyvinvoinnin kieminen yhteen tukee opettajien jaksamista ja vaikuttaa näin myös oppilaiden hyvinvointiin ja oppimiseen. (Työsuojelurahasto - Jaksamista ja oppimista muuttuvassa peruskoulussa - Opettajat kuormituksen ja uusiutumisen tasapainoilijana).

Hyvinvointi syntyy koulutyön arjessa ja osana oppimista. Se muodostuu oppilaan sosiaalisesti pääomaksi. Oppilaan myönteinen suhtautuminen koulunkäyntiin sekä halu käydä koulua ja menestyä ovat merkkejä hyvinvoinnista koulussa. Hyvinvointi on monien tekijöiden summa. Siihen vaikuttavat erilaiset kouluun, kotiin, oppilaaseen itseensä ja koulutovereihin liittyvät tekijät. Hyvinvointi näkyy tyytyväisyytenä, kun taas erilainen oireilu, poissaolot ja yksinäisyys ovat pahoinvoinnin merkkejä. Erilaiset käytösongelmat ja kielteiset kohtaamiset, turvattomuuden tunne ja välinpitämättömyys viestivät heikosta yhteisöllisyydestä. (Kuronen, 2010, 204).

Leena Holopainen ja Hannu Savolainen (2008) toteavat nuorten pedagogista hyvinvointia käsitellessään, mm., että yksi haasteellisimmista oppilasryhmistä pedagogisen hyvinvoinnin ja koulutyössä mukana pysymisen kannalta ovat eri tavoin oppimisvaikeuksiset oppilaat, joilla on lisäksi sosio-emotionaalisia ongelmia. He ovat myös eri maiden tilastojen mukaan suurin koulunsa keskeyttäneiden ryhmä. Paitsi suoraan, oppimiseen liittyvät ongelmat voivat siis vaikuttaa pedagogiseen

hyvinvointiin myös välillisesti heti tai pidemmällä aikavälillä. Tiedetään, että opiskelun eri vaiheissa olevilla oppimisen ongelmilla on monenlaisia hyvinvointia estäviä seurannaisvaikutuksia läpi koko koulupolun. (Holopainen & Savolainen 2008, 98).

Suuri haaste pedagogisen hyvinvoinnin näkökulmasta on saada kaikki oppilaat motivoitua ja sitoutettua koulunkäyntiin ja opiskeluun. Tärkein ennustaja koulussa pysymiselle ja koulussa viihtymiselle lievista oppimisvaikeuksista (lukivaikeudet, sosioemotionaaliset vaikeudet) kärsiville oppilaille on kouluun sitoutuminen. Sitoutuminen sisältää kaksi tärkeää tekijää 1) oppilaan suhde kouluun ja vuorovaikutus koulun kanssa (esim. läsnäolo tunneilla, läksyjen tekeminen ja koulutarvikkeiden mukanaolo) ja 2) sekä kontekstuaaliset tekijät, joilla tarkoitetaan oppilaan sitoutumista koulunkäyntiin (esim. vanhempien odotukset ja tuki, läksyjen ja menestymisen seuraaminen), että koulutoverien ja opettajien suhtautumisen oppilaaseen). Laadukas oppiminen ja hyvinvointi edellyttävät näiden tekijöiden huomioon ottamista ja kehittämistä. (Holopainen & Savolainen 2008, 103).

Julkisessa keskustelussa on kiinnitetty huomiota alakoululaisten koulunkäynnin laiminlyönteihin. Esimerkiksi on kerrottu, että entistä nuoremmilla oppilailta on selittämättömiä poissaoloja jo alakoulussa. (Savon Sanomat 22.8.2010). Samassa artikkelissa tutkija Ilpo Kuronen Koulutuksen tutkimuslaitokselta toteaa, että alakoulun ja yläkoulun raja on hämärtyvässä niin, että yläkoulun ongelmat ovat siirtymässä alakouluun.

Peruskoulun ongelmia tutkinut Juhani Pirttiniemi (2004, 24) pitää koulun vaikuttavuuden kannalta olennaisena sitä, miten onnistutaan niiden oppilaiden kanssa, joiden taustatekijät ovat muita ongelmallisemmat ja jotka ovat syrjäytymässä. Hän puhuu ns. alkuvaiheen syrjäytymisriskistä, mikä ajoittuu peruskoulun päättövaiheeseen. Tämä ei vielä tarkoita lopullista koulutuksesta putoamista eikä laajempaa yhteiskunnallista syrjäytymistä. Pirttiniemi korostaa, että ilman riittävää oppilashuoltotyötä, onnistunutta opettajasuhdetta ja tiivistä yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden kanssa nämä nuoret voivat jäädä sivuun toisen asteen koulutuksesta ja syrjäytyä myös muilla tavoin.

Epäonnistumista peruskoulun jälkeiseen jatkokoulutukseen pääsemisessä ennustavat parhaiten huono koulumenestys, kielteiset koulukokemukset, heikko itseluottamus ja koulunkäynnin epäsäännöllisyys. Yläasteen tympäiseväksi kokeneilla, koulusta pinnanalla ja keskeyttämistä harkinneilla nuorilla on Pirttiniemen (2000; 2004, 23) mukaan yhteishaussa syrjäytymisriski. Heidän on vaikea saada koulutuspaikkaa. Motivaatio-ongelmat yläasteella aiheuttavat heikot oppimistulokset teoreettisissa aineissa. Kertautuessaan ne laskevat edelleen motivaatiota koko koulunkäyntiä kohtaan.

Syrjäytymisvaara ei vielä merkitse syrjäytymisen tilaa. Monisärmäinen nuoruus sisältää riskejä ja ongelmia, mutta myös mahdollisuuksia. Jokaisella nuorella on voimavaroja selviytymiseen, jos hän saa tarvitsemaansa tukea ja ohjausta sekä onnistumisen kokemuksia. Heikoistakin lähtökohdista on mahdollisuus selviytymiseen ja parempi suunta elämässä voi löytyä, vaikka joskus se vie aikaa.

Koulu on keskeisessä roolissa turvaamassa nuoren kehittymistä. Jos koulu pystyy vastaamaan ajan haasteisiin ja muuttamaan tarvittaessa toimintakäytäntöjään, se pystyy huolehtimaan myös erityistä tukea ja ohjausta tarvitsevista. Vaikeudet koulussa voivat kuitenkin kietoutua muihin ongelmiin elämän kokonaisuudessa. Ratkaisuyrityksissä ei aina heti onnistuta, mutta toivoa ja tulevaisuuden uskoa pitäisi ylläpitää ja vahvistaa. Kasvattajien tulisi luottaa nuoren mahdollisuuksiin luoda tulevaisuutensa. Aikaansa seuraava koulutusjärjestelmä voi esimerkiksi vaihtoehtopedagogisin muodoin tarjota nuorelle kokonaisvaltaista tukea elämänhallintaan ja antaa hänelle uuden mahdollisuuden. (Kuronen 2010, 72-73).

Varsinkin ryhmänohjaajana toimiessani olen tuntenut olevani paljon vartijana ja kokenut riittämättömyyttä ja keinottomuutta sellaista opiskelijoiden kanssa, jotka tuntuvat olevan hukassa opiskelujensa kanssa. Tällaisia opiskelijoita painaa epäonnistumisen kokemukset peruskouluajoilta, usko omaan kykyihin on heikko ja paikka luokan hierarkiassa ei oikein tunnu löytyvän. Huomioitani kiinnostavat myös opiskelijat, jotka viettävät aikaansa pääasiallisesti yksin. Jos tunnilla on mahdollista tehdä tehtäviä parityönä, he mieluummin tekevät yksilötehtäviä ja välituntien aikana istuskelevat hiljaisena erillään muusta porukasta. Mitä tällaisen nuoren mielessä liikkuu? Onko sosiaalista verkostoa koulun ulkopuolella? Kenen tehtävä olisi puuttua tällaisiin asioihin? Ja haluavatko kaikki nuoret ollenkaan olla

porukoissa vai onko heidän mielestään ihan mukava olla omassa seurassaan? Mielestäni joka tapauksessa opettajan tulee kohdata jokainen opiskelija yksilönä, omine erikoispiirteineen, toiveineen ja ominaisuuksineen. On haasteellista tukea yhteisöllisyyttä ja samaan aikaan ymmärtää syrjäänvetäytyvien halu olla yksin tai esimerkiksi erottaa se siitä, että opiskelija kärsii yksinjäämisen tunteesta. Erityisen tarkkana koko kouluyhteisön jäsenten tulee olla huomaamaan, jos jotakin opiskelijaa kiusataan. Puuttumiskynnystä sellaisissa tapauksissa ei saisi olla ollenkaan, vaan kaikkeen kiusaamiseen viittaavaankin tulee heti kajota. Joskus ohimennen käytävällä kuultu nimittely saattaa olla paljon vakavampaa kuin miltä se ensin vaikuttaa. Opettaja ei voi kuitenkaan huomata kaikkea, sen vuoksi koulussa tulisi olla niin avoin ilmapiiri, että kiusattu uskaltaa kertoa kiusaamisesta ja tietää kehen voi ottaa yhteyttä asiassa. Erityisen herkkänä tulisi olla sellaisissa ryhmissä, joissa on ns. erilaisia oppijoita ja esimerkiksi maahanmuuttajaopiskelijoita. He eivät useinkaan itse halua tai uskalla ottaa yhteyttä opettajaan, jos ovat joutuneet kiusaamisen kohteeksi.

Pedagogisen hyvinvoinnin edellytys on se, että jokainen tuntee olevansa arvokas ja tärkeä osa kouluyhteisöä. Tämä koskee yhtä lailla sekä opiskelijoita että opettajia ja muuta henkilökuntaa.

4 KEHITTÄMISTUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Olen työskennellyt koulumaailmassa kymmeniä vuosia, ensin yliopistolla toimisto- ja hallintotehtävissä ja sen jälkeen opettajana ammatillisessa oppilaitoksessa. Kokemukseni tunnen kehittämistarvetta, jolle on tutkimuksellista pohjaa nuorison koulutukseen liittyviin ja pedagogiseen hyvinvointiin asioihin.

4.1 Tutkimus-/kehittämistehtävän tarkoitus

Kehittämishankkeeni koostuu kahdesta osasta siten, että selvittelin opiskelijoiden mielipiteitä kyselytutkimuksella ja tein tutkimuksellista pohjatyötä ohjauksen kehittämisen tarpeista. Tähtäimessäni on koko hankkeen ajan ollut koulu- ja työhyvinvoinnin edistäminen omassa työyhteisössäni Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden toimialueella.

Tutkimustehtävä jakautui siten, että ensimmäisenä kysymyksenä oli opiskelijoiden runsaat poissaolot ja opintojen tukimuotojen ja niiden tarpeiden selvittäminen. Toisena kysymyksenä käsittelin oppimisympäristöjä ja opiskelijoiden toiveita niiden kehittämiseksi.

Kehittämistehtävässäni tarkastelin Savon ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoiden ohjausta ja nostan esille kehittämisehdotuksia ottaen huomioon opiskelijoiden tarpeet ja kouluyhteisön opiskelu- ja työhyvinvoinnin tukeminen.

4.2. Tutkimuskohde ja – menetelmä

Tutkimustehtäväni toteutin lomakehaastatteluna Savon ammatti- ja aikuisopiston liiketalouden Kuopion yksikössä. Keräsin mielipiteitä yhdeltä syksyllä 2009 aloittaneelta merkonomiopiskelijoiden ryhmältä, samoin yhdeltä datanomiryhmältä sekä vertailun yhdeltä opintonsa päättävältä ryhmältä, eli kolmasluokkalaisilta. Ryhmät ovat varsin heterogeenisia, aloittavassa merkonomiryhmässä on yli 20 opiskelijaa, datanomiryhmä on ns. pikkuluokka, johon kuuluu alle 10 opiskelijaa ja opintonsa päättävä ryhmä on taloushallinnon suuntautumisen valinnut ns. koulun tunnollisimmat opiskelijat.

Kerroin opiskelijoille, että teen opintoihini kuuluvaa opinnäytetyötä, jonka vuoksi pyydän heitä kertomaan millaisia tuki- ja ohjaustoimia he ovat tai olisivat kaivanneet opiskelunsa aikana. Lisäksi pyysin heitä kuvaamaan erilaisia oppimisympäristöjä, ja sitä millaisessa he mieluiten opiskelevat ja millaisessa eivät.

Sain kerättyä mielipiteet 32 opiskelijalta. 6 vastausta tuli syksyllä 2010 aloittaneelta datanomiluokalta, 14 vastausta opintonsa 2011 päättävältä taloushallintoon suuntautuneelta merkonomiryhmältä ja 12 vastausta syksyllä 2010 aloittaneelta merkonomiryhmältä.

Aineistoa kootessani annoin ohjeet aluksi ensin suullisesti ja sitten jaoin opiskelijoille paperilla olevat ohjaavat kysymykset. Tapasin kaikki vastaajat oppitunneilla, annoin kysymykset ja sain ne takaisin saman tunnin aikana. Näin varmistin, että saan materiaalia tutkimustani varten.

Kontrolloituja kyselyjä on kahdenlaisia. Kyselyn muoto, josta käytetään nimitystä informoitu kysely (Uusitalo 1995, 91), tarkoittaa sitä, että tutkija jakaa lomakkeet henkilökohtaisesti. Hän voi mennä työpaikoille, messutilaisuuksiin, kouluihin, koulutustilaisuuksiin, harrastusryhmiin, yleensäkin sellaisiin paikkoihin, joissa hänen suunnittelemansa kohdejoukot ovat henkilökohtaisesti tavoitettavissa. Jakaessaan lomakkeet tutkija samalla kertoo tutkimuksen tarkoituksesta, selostaa kyselyä ja vastaa kysymyksiin. Vastaajat täyttävät lomakkeet omalla ajallaan ja palauttavat lomakkeet joko postitse tai johonkin sovittuun paikkaan.

Toisessa tyypissä, henkilökohtaisesti tarkistetussa kyselyssä, tutkija on lähettänyt lomakkeet postitse, mutta noutaa ne itse ilmoitetun ajan kuluttua. Hän voi tarkistaa, miten lomakkeet on täytetty, ja voi myös keskustella lomakkeen täyttämiseen tai tutkimukseen liittyvistä kysymyksistä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 185-186)

Käyttämäni menettelyä kutsutaan kontrolloiduksi kyselyksi, tarkennettuna siis, minun kyselyni on ns. informoitu kysely.

Kun suunnittelin tutkimusmenetelmän valintaa, totesin, että minun ei kannata lähettää kysymyksiä postitse eikä käyttää sähköpostia, koska tällöin vastausprosent-

ti olisi saattanut jäädä pieneksi. Olisi voinut käydä niin, että kaikki vastaajat eivät olisi olleet paikalla silloin kun olisin mennyt heitä tapaamaan, joidenkin lomakkeet olisivat saattaneet hävitä tai jäädä kotiin tai vastaaminen olisi saattanut unohdeta kun sen olisi voinut tehdä omalla ajalla. Lisäksi mielestäni oli hyvä varmistaa vastaajien säilyminen anonyyminä, jotta mielipiteet olisivat mahdollisimman rehellisiä.

Minä toteutin kyselyt siten, että sovin kolmen eri opettajan kanssa, että voin käyttää aikaa heidän oppituntiansa aikana kyselyn tekemiseen. Menin sovittuina aikoina luokkiin ja kerroin opiskelijoille omista opinnoistani ja opinnäytetyöstäni. Sitteen jaoin lomakkeet, joissa oli ohjaavia kysymyksiä. Pyysin opiskelijoita vastaamaan kysymyksiin ja esitin toivomuksen, että he kirjoittaisivat mahdollisimman paljon mielteentulevia asioita myös vapaasti esimerkiksi paperin toiselle puolelle. Varmistin vielä, että opiskelijat ymmärtävät kaikki ohjaavat kysymykset ja sanoin, että olen paikalla ja jos jollakin on jotain epäselvää, hän voi kysyä saman tien.

Opiskelijoilla oli 45 minuuttia, yksi oppitunti, aikaa täyttää lomakkeet, ja se näytti riittävän heille oikein hyvin. Osa ilmoitti olevansa valmiina jo noin 15 minuutin kuluttua. Tällöin pyysin opiskelijoita vielä miettimään joitakin asioita lisää ja tarkensin joitakin käsitteitä ja avasin tarvittaessa kysymyksiä. Muutamia täydennyksiä tulikin tällöin papereihin.

Kyselylomakkeiden täyttämistilanteissa korostin, että nyt roolini ei ole olla opettaja, vaan että kyse on nimenomaan nuorisotutkimuksesta, jonka tarkoitus on saada tietoa opiskelijoiden mielipiteistä ja toivomuksista. Korostin, että vastaukset annetaan nimettöminä ja niiden sisältö on ehdottoman luottamuksellista. Kenenkään vastauksia ei voi jälkeinpäin yhdistää opiskelijan persoonaan. Selitin myös, että nuorten mielipiteet ovat tärkeitä ja niillä on vaikuttavuutta. Useat opiskelijat totesivat, että on mukavaa kun asioita tutkitaan ja tuntuivat olevan mielissään siitä, että pääsevät kertomaan mielipiteensä. Eräs opiskelija puuskahtikin tässä tilanteessa, ”että on hyvä päästä vähän purkautumaan.”

Mielestäni edellä kerrottu vahvistaa käsitystä siitä, että nuoret kaipaavat kuuntelijaa ja aikuiskontakteja, siis sitä, että heidän ajatuksistaan ollaan kiinnostuneita ja heidät otetaan huomioon.

Voin todeta, että kontrolloitu kysely oli menetelmänä hyvä, koska siten varmistin vastausten saamisen. Myöhemmin olen miettinyt, että mahdollisesti yksilö- tai ryhmähaastattelut olisivat antaneet syvällisempää tietoa, mutta menetelmää valitessani esimerkiksi ajankäyttö asetti joitakin rajoituksia. Olin päättänyt toteuttaa kyselyn keväällä 2010 ja haastattelujen tekemiseen ei itselläni ollut aikaa ja luultavaa on, että en olisi tavoittanut lähellekään yhtä monta opiskelijaa haastatteluissa kuin tavoitin luokkatilanteissa ja lomakekyselyllä.

Opiskelijat vastasivat siis anonyymeinä kysymyspaperiin. Osa kirjoitti aluksi lähes kaikkiin kohtiin vastaukseksi ”ihan sama” tai ”ihan hyvä”. Pyysin heitä vielä tarkentamaan vastauksiaan ja muistelemaan esimerkiksi erilaisia oppimistilanteita. Keräsin opiskelijoiden vastauspaperit ja kiitin heitä vielä lämpimästi kyselyyn osallistumisesta. Tässä vaiheessa juttelimme vielä ns. niitä näitä; valmistuvan ryhmän kanssa esimerkiksi päivittelimme sitä kuinka nopeasti kolme opiskeluvuotta olivat menneet ja aloittavien luokkien kanssa vertailimme ammatillista oppilaitosta peruskouluun ja puhuimme kesäsuunnitelmista.

Mielestäni kohtaamiseni opiskelijaryhmien kanssa olivat mukavia. Kahden ryhmän opiskelijat, ensimmäistä vuotta opiskelevat datanomit, ja valmistuvan luokan merkonomit, tunsin etukäteen, koska oli heitä opettanut. Toista ensimmäistä vuotta opiskelevaa merkonomiryhmää en tuntenut, mutta olin tavannut heitä pari kertaa toimiessani kollegani sijaisena.

4.3 Haastattelulomakkeen laadinta

Kun suunnittelin kysymyksiä, halusin ottaa mukaan näkökulman pedagogiseen hyvinvointiin. Holopaisen ja Savolaisen (2008) tutkimuksen mukaan pedagoginen hyvinvointi edellyttää on oppilaiden motivoitumista ja sitoutumista koulunkäyntiin. Tärkeä motivoitumiseen vaikuttava tekijä on esimerkiksi vuorovaikutuksen toimiminen ja opiskeluvaikeuksien tukeminen. Halusin saada opiskelijoiden äänen kuuluville, heidän mielipiteitänsä annetusta ohjauksesta ja toivomuksia ja mielipiteitä kouluviihtyvyydestä, opettajista ja oppimisympäristöistä.

4.4 Käytetyt kysymykset

1) Pyydän sinua osallistumaan vastaajana opinnäytteeni tutkimukseen, jossa tarkastelen opiskelijoiden saamia ja tarvitsemia tukitoimia. Olen erityisen kiinnostunut siitä miten ohjausta ja tukitoimia mielestäsi tulisi kehittää, jotta niistä olisi mahdollisimman paljon sinulle hyötyä. Voit mielellään kuvata niitä hyviä ja onnistuneita tukitoimia, joita olet saanut peruskoulussa tai meidän oppilaitoksessa, mutta mielellään saat käyttää myös mielikuvitusta ja esittää toivomuksia siitä millaista tuen tulisi olla, jotta se parhaiten palvelisi sinua. Mikä tukitoimissa on ollut hyvää, mikä huonoa? Millainen ohjaajan ja/tai opettajan tulisi olla, jotta häntä olisi helppo lähestyä? Kerro kokemasi ohjaustilanne, jossa kaikki sujui hyvin tai kuvittele millainen sellainen tilanne olisi. Mikä tilanteesta tekee hyvän? Pyydän sinua myös kuvittelemaan mitä vaikutuksia sinun kouluviihtyvyyteesi ja – menetykseesi olisi, jos et olisi saanut tai saisi edelleen mitään ohjausta tai tukea. Kerro mielipiteesi myös siitä millainen olisi unelmiesi oppimisympäristö, mikä siitä tekee sellaisen?

2) Pyydän sinua osallistumaan vastaajan opinnäytteeni tutkimukseen, jossa tarkastelen opiskelijoiden saamia ja tarvitsemia tukitoimia. Olen erityisen kiinnostunut siitä onko ohjauksesta ja tukitoimista mielestäsi hyötyä vai onko näihin asioihin resursointi turhaa. Voit mielellään kuvata niitä tukitoimia, joita olet saanut peruskoulussa tai meidän oppilaitoksessa. Mikä niissä on ollut hyvää, mikä huonoa. Jos mielessäsi on epäonnistunut tai huono ohjaustilanne, kerro siitä. Miksi se epäonnistui, mikä siihen vaikutti, millainen oli ohjaajan/opettajan persoona? Pyydän sinua myös kuvittelemaan mitä vaikutuksia sinun kouluviihtyvyyteesi ja – menetykseesi olisi, jos et olisi saanut tai saisi edelleen mitään ohjausta tai tukea. Kerro mielipiteesi myös siitä millainen olisi unelmiesi oppimisympäristö, mikä siitä tekee sellaisen?

Kerroin opiskelijoille, että sen lisäksi, että he auttavat minua opinnäytetyöhöni liittyen, myös sen, että tuloksia tullaan mahdollisuuksien mukaan hyödyntämään. Korostin, että mahdollisesti he pääsevät vaikuttamaan vastauksillaan tuen kohdentumiseen, laatuun ja määrään.

4.5 Aineiston analyysi

Tulkinta on aineiston analyysissa esiin nousevien merkitysten selkeytymistä ja pohdintaa. Tulkintaongelmia ja tulkinnan kohteita tulee eteen monentasoisina. On esimerkiksi pohdittava, mitä tulkittavien kielelliset ilmaukset ovat merkinneet tulosanalyysissa. On myös pohdittava, miten tutkijan oma kielenkäyttö aineiston keruun vaiheissa on vaikuttanut saatuihin tuloksiin ja miten tutkija on pystynyt ymmärtämään tutkittaviaan esimerkiksi haastattelutilanteissa. Puolusteluja on kuitenkin varottava. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 213-214)

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 137) mukaan aineiston analyysiä voidaan lähestyä tavalla, jossa haastattelija tulkitsee aineistoa yksin tai muiden avulla. Tulkinta voidaan toteuttaa kolmella tavalla. Ensinnäkin aineisto järjestetään esimerkiksi litte-roimalla ja analysoimalla sitä. Toiseksi aineistoa selvennetään siten, että siitä poistetaan epäolennaisuudet. Kolmanneksi aineisto analysoidaan eli sitä tiivistetään, luokitellaan, tulkitaan ja tarkastellaan. Haastattelujen analysointiin käytetään myös aineiston tyypittelyä. Tyypittely voidaan toteuttaa yhteneväisyyksiä, eroavaisuuksia tai poikkeavuuksia etsimällä. Tyypittelyssä on tarkoituksena luokitella haastattelut vähintään kahteen tyyppiin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 174–176)

Aineiston analysointi on ollut työlästä ja haastavaa, johtopäätösten teko on joiltakin osilta ollut vaikeaa. Saamani vastaukset lomakkeen avoimiin kysymyksiin olivat useimmiten lyhyitä. Vastaukset olivat hyvin monenlaisia, pitkäköjä kertomuksia, lyhyitä ”ihan kiva” – tyyppisiä ja kaikkea siltä väliltä. Koska vastaajat ja vastaukset varsin ovat heterogeenisiä, analyysin tekeminen oli iso työ.

Minua yllätti jonkun verran se, että monet opiskelijat eivät tuntuneet olevan kovin kiinnostuneita niistä parannuksista, joita tutkimustulokseni voisivat tuoda. Ehkä aikuisena odotin enemmän kuin 16–18 -vuotias nuori on valmis kertomaan. Aikui-

sena ja opettajana minä mietin jo opiskelijan valmistumista, työllistymistä ja mahdollisia jatko-opintoja. Nuoret taas ovat enemmän hetkessä kiinni, heidän tulevaisuusajattelunsa ei yllä kovin pitkälle ja syy-seuraussuhteet tuntuvat olevan epäselviä. Ts. nuoret eivät tule ajatelleeksi mitä merkitystä heikoilla arvosanoilla tai rästiin jääneillä kursseilla on heidän myöhemmässä elämässään ja etenkin ensimmäisen vuoden opiskelijoiden on vaikea orientoitua vielä parin vuoden päässä olevaan ammattiin valmistumiseen. Mielestäni opettajan kannattaisi muistuttaa siitä mitä hyötyä ammatin saamisesta ja valmistumisesta opiskelijalle on. Esimerkiksi se, että työstä maksetaan palkkaa, jolla nuori voi rahoittaa hankintojaan, voisi toimia kannustimena saattaa opinnot kunnolla loppuun. Tulisi muistaa, että kaikilla opiskelijoilla ei ole kotoa saatua työssäkäynnin mallia tai perinnettä. Joidenkin vanhemmat ovat työkyvyttömiä ja/tai työttömiä ja he ovat saattaneet syrjäytyä jo silloin kun opiskelija on ollut pieni lapsi. On varsin tähdellistä, että tällainen nuori haluaa pyrkiä pois ns. peritystä huono-osaisuudesta ja saada itselleen ammatin ja myöhemmin työpaikan. Häntä tulisi jatkuvasti motivoida ja kannustaa eteenpäin tässä tehtävässä.

Tuloksia kootessani huomasin, että haastattelututkimus olisi voinut olla toimivampi kuin kyselylomake, mutta tässä vaiheessa metodia ei kannattanut enää muuttaa. Aikuisena ehkä odottaa nuorilta analyyttisempää tapaa vastata kyselyyn. Monta kertaa lausuttu asia toteutui nytkin; nuoren ja aikuisen elämänpiiri ja ajattelutapa eroavat vahvasti toisistaan. Vaikka yritin kyselyn alussa korostaa, että opiskelijoiden mielipiteillä on vaikutusta, niin useimmilla tuntui olevan kova kiire johonkin; kahville, tupakalle, välitunnille tai kotiin. Silloin ei oikein jakseta keskittyä syvällisesti miettimään asioita ja panemaan ajatuksia paperille. Hektisyys ja hetkessä eläminen on erittäin totta ja ryhmässä ne vielä usein korostuvat. Tuntumani on, että nuoret vastaavat moniin kysymyksiin helposti ”ihan sama, ihan hyvä”, vain päästäkseen tekemään itselleen miellyttävämpiä ja kiinnostavampia asioita.

Olen raporttiani varten tyypitellyt vastauksia ja käsitellyt samantyyppiset vastaukset yhtenä ryhmänä. Muutamia avoimien kysymysten vastauksista saatuja suoria lainauksia olen käyttänyt havainnollistamaan saatuja tutkimustuloksia.

Pyrin löytämään vastauksista olennaisimmat aiheet ja erottelemaan ne. Sen jälkeen analysoin vastaukset ja kirjoitin kehittämistehtäväni käsillä olevan raportin muotoon.

Kirjoitusvaiheessa keskustelin olennaisista asioista ja teemoista opiskelijahuolto-ryhmän jäsenten kanssa. Ryhmään kuuluu kuraattori, kaksi opintojen ohjaajaa, erityisopettaja ja koulutuspäällikkö. Mielestäni on tärkeää, että he ovat ajan tasalla jo alustavista tuloksista. Sain heiltä tukea ja sparrausta analysointivaiheessa. Minulla on kaikkiin ryhmän jäseniin erittäin hyvät, avoimet ja toimivat suhteet ja vuorovaikutuksemme on kitkatonta. Ryhmänohjaajien kanssa olen keskustellut kahden kesken vapaamuotoisissa kohtaamisissa, jolloin olen voinut opinnäytetyöni vaiheista ja keskustella heidän kanssaan esiin nousevista asioista.

4.6 Kehittämistoiminta

Kyselyni perusteella opiskelijat eivät kritisoineet kouluolojaan ollenkaan niin ankarasti kuin mitä yleisen esimerkiksi mediassa käydyssä keskustelun perusteella voisi olettaa. Tämä ei eittämättä kerro siitä, että ongelmia ja kehittämistarpeita ei olisi. Aiheettomat poissaolot ja tutkinnon valmistumisen viivästyminen ja opintojen keskeytykset ovat asioita, joihin apua tulisi saada pian. Mieluiten siis tässä ja nyt, heti.

Juha Hämäläisen (2004, 24) mukaan nyky-yhteiskunnassa lisääntyneet lasten ja nuorten elämänhallinnan ongelmat edellyttävät sellaisia pedagogisia työmuotoja ja käytäntöjä, joilla syrjäytymistä voidaan estää. Myös koulutusrakenteisiin tulisi kiinnittää huomiota.

Kansallisissa koulutuspoliittisissa linjauksissa onkin painotettu syrjäytymisen ehkäisyä. Katja Komonen (2002, 32) näkee asian samoin ja arvioi oppilaitoskeskeisen koulutuksen syrjäyttävän osan nuorista. Osalle opiskelijoista suuren teoriaopetuksen seuraaminen on vaikeaa ja käsiteltyä faktatietoa on vaikea liittää aiemmin opittuun, eikä se motivoi riittävästi oppimista. Nuorten koulutukseen tarvitaankin sellaisia aiemmista poikkeavia malleja ja mekanismeja, jotka tarjoavat vaihtoehdon ja uuden mahdollisuuden.

Komonen (2002, 32) toteaa, että vaihtoehtopedagogisten menetelmien suosio on näkynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen alkaneissa lukuisissa EU-rahoituksella toteutetuissa nuorisoprojekteissa, joissa on tuettu nuorten peruskoulun käymistä loppuun, siirtymistä toiselle asteelle ja koulutuksesta syrjäytyneiden integroimista koulutus- tai työmarkkinoihin.

Hämäläisen ja Komosen (2003, 9–11) mukaan koulutuspoliittisella tasolla on alettu etsiä uudenlaisia koulutusratkaisuja myös sellaisille nuorille, joille perinteinen ammatillinen koulutus ei sovi. He nostavat esille syitä, siihen minkä vuoksi esimerkiksi ammatillinen koulutus ei ole kyennyt riittävän hyvin vastaamaan työelämän ja opiskelijoiden tarpeisiin. Ammatillista koulutusta on arvioitu liian hitaaksi reagoimaan nopeasti muuttuvan työelämän tarpeisiin ja koulutuksen siirtovaikutusta on kritisoitu heikoksi. Oppimistavoitteista liian suuri osa jää saavuttamatta. Teoriapainotteinen koulutus pudottaa kouluallergiset nuoret jo varhaisessa vaiheessa opintoja. Opiskelijat ovat lähtökohdiltaan yhä heterogeenisempia. Heidän koulutustaustassaan, oppimisvalmiuksissaan ja opintomenestyksessään on suuria eroja. Peruskoulu on usein puutteellisesti suoritettu. Oppimisvaikeudet ja psykososiaaliset ongelmat ovat lisääntyneet ja siten erityisopiskelijoiden ja tukea tarvitsevien määrät kasvaneet. Kun ryhmäkoot ovat vielä suuria, niin opiskelijakohtaisiin ohjaus- ja tukitarpeisiin nähden riittämättömät opiskelijahuollon henkilöstöresurssit ovat monen ammattioppilaitoksen ongelmana. Ammatillisen koulutuksen keskeyttämistä on pidetty korkeana ja monet opintojensa aloittaneista jättävät opiskelun kesken usein jo alkuvaiheessa. Tämä voi olla ratkaiseva askel syrjäytymisen polulla.

Syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta nuoren kasvattamisessa keskeisiä seikkoja ovat vastuunotto omasta elämästä, omiin asioihin vaikuttaminen, toisten huomioonottaminen ja sen kautta osallisuus yhteiskunnassa. Opiskelu työkoulussa ei siten ole pelkästään tutkintovaatimusten opettelua, vaan oppiminen kattaa esimerkiksi oikean päivärhythmin löytämisen ja itsetunnon kehittymisen. (Hämäläinen & Komonen 2003.)

Omassa kouluyhteisössäni kehittämistoiminnan suuntaviivoja miettii pääasiassa opiskelijahuoltoryhmä. Mielestäni on tärkeää, että opinnoista syrjäytymiseen liittyvät riskit eivät jää vain pienen ryhmän vastuulle. Tavoitteena tulisi olla vanha

malli ”koko kylä kasvattaa” ja meidän tapauksessamme siis se, että koko koulun henkilökunta osallistuu opiskelijoiden ohjaukseen ja antaa panoksensa kehittämistoimintaan. Tämä vaatii opettajien lisäkoulutusta ja tietoisuutta nuorten elinoloista.

5 TULOKSIA

Tutkimukseni tulokset olen esittänyt käsillä olevan raportin muodossa. Olen esitellyt tuloksia teemoitteluni mukaisesti ja käsitellyt tärkeimmiksi arvioimiani asioita omana alalukuaan. Olen käyttänyt suorina lainauksina opiskelijoiden mielipiteitä elävöittääkseni tekstiäni ja saadakseni heidän äänensä kuulumaan mahdollisimman aidosti.

5.1 Tutkimuksen tulosten luotettavuuden arviointia

Mietin vastauksia kootessani ja tuloksia arvioidessani omaa rooliani. Opiskelijat olivat oppineet tuntemaan minut opettajana. Pohdin, sainko tarpeeksi hyvin painotettua sitä, että kyselyä tehdessäni en halua vain ns. miellyttäviä vastauksia vaan, että kaikki mielipiteet ovat tervetulleita.

Asialla on kaksi puolta. Toisaalta tunnen koulumme ja ymmärrän olosuhteet hyvin ja sen vuoksi mielestäni kysymykseni käsittelivät oikeita asioita. Opiskelijoiden kielenkäyttö ja kulttuuri on minulle tuttua ja tiedän esimerkiksi millaisia käsitteitä heille tulee avata ja selventää. Toisaalta juuri se, että minä tunnen opiskelijat ja he tuntevat minut, saattaa ohjata joidenkin vastauksia. Mielestäni ilmapiiri oli kaikissa opiskelijoiden kohtaamisissa positiivinen, vaikka osalla vastaajista olikin kova kiire pois tilanteesta.

Tein tutkittavien valinnan etukäteen suunniteltujen kriteerien mukaan; se ei perustunut aineiston kylläisyyden tavoittelemiseen. Sattumaa oli mukana jonkun verran, koska kaikissa tutkittavissa ryhmissä esimerkiksi ei kaikki ko. luokan opiskelijat olleet paikalla silloin kun menin tekemään kyselyä. Poissaolijoiden ääni ei siis välity vastauksissa.

Saturaatio, eli kylläisyys on piste, jossa lisäaineiston kerääminen ei enää tuota uutta informaatiota tutkimuksen kohteesta, se riippuu tutkimuksen kysymyksenasettelusta ja aineiston laadusta. (Turun yliopiston Interne-sivu: Kvalitatiivisen aineiston analyysi- ja tulkintatavat).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei yleensä pyritä pääsemään yleistettävyyteen ja mielestäni olikin hyvä ja mielenkiintoista miten paljon opiskelijoiden vastaukset joissakin asioissa poikkesivat toisistaan. Tämä kertoo mielestäni siitä, että opiskelijat eivät ole yhtenäistä massaa vaan yksilöitä ja persoonia.

Tutkimukseni luotettavuutta lisäävät opiskelijoiden vastauksista poimitut suorat lainaukset. Muutamia lainauksia joutuin jättämään pois, koska niissä oli, vastoin antamiani ohjeita, nimetty joku tietty opettaja tai ohjaaja. Joissakin opiskelijoiden teksteissä nimettömyys ei ollut säilynyt myöskään heidän itsensä osalta. Jätin pois sellaiset mielipiteet, joista olisi voinut tunnistaa joko opiskelijan tai koulun henkilökuntaan kuuluvan.

5.2 Opettajan ja opiskelijan väliset suhteet

Kysymykseen opettajan tai ohjaajan lähestyttävyydestä suurin osa opiskelijoista nosti esille opettajan olemuksen. Opettajan tulisi olla iloinen, positiivinen ja rento, mutta kuitenkin hänen tulee osata pitää työrauha luokassa hyvänä. Aitous on termi, joka nousee esille todella monessa vastauksessa, sitä siis peräänkuulutetaan. Aitoa opettajaa on kuvailtu esimerkiksi, että sellainen on oma itsensä, luonteva, luotettava ja joka osaa puhua suoraan.

Näin opiskelijat esimerkiksi ovat kuvailleet helposti lähestyttävää ohjaajaa tai opettajaa:

”Opettajan pitää olla aidosti kiinnostunut asiasta, joka opiskelijan mieltä painaa.”

”Kun opettaja on mukava, avoin ja hoitaa asiansa hyvin ja opiskelijoiden asiat kiinnostavat häntä, on helpompi opettajaakin lähestyä.”

”Aidosti kiinnostunut opetustyöstä, ei häiriinny tai hermostu jatkuvasta kyselystä. Kaikin puolin positiivinen ja joka ei ota työtään liian vakavasti. Selostaa asiat rauhalliseen tahtiin ja selkeästi ja keskittyy enemmän niihin opiskelijoihin, jotka eivät opi asioita yhtä hyvin. Pitää oppilaan ajan tasalla (arvosanat yms.).”

”Opettajan tulee osata antaa suoraa palautetta – ei kuitenkaan niin, että kukaan loukkaantuu. Opettajan kokemuksella on suuri merkitys, sillä uudet ja vastavalmistuneet eivät osaa tai uskalla kertoa oppilaalle opinto-

jen sujuvuudesta suoraan. Ei tietenkään voi olettaa, että kaikista opettajista pitäisi tykätä ja se on opettajille mielestäni suuri haaste – miten ottaa vastaan oppilas, jonka kanssa henkilökemiat ei kohtaa.”

”Opettajan pitäisi olla rento ja rempsee, mutta pitää kuria kumminkin. Iloinen ja huumoriakin olisi hyvä löytyä. Ja osaa neuvoa jos on ongelmia.”

Opiskelijat näyttävät toivovan, että opettaja on selkeästi aikuinen. Mielestäni aikuisuutta on nimenomaan se, että pystyy pitämään luokassa työrauhan (kurin), mutta opettajaa ei tarvitse pelätä. Vapaamuotoisten keskustelujeni perusteella en näe ristiriitaa opiskelijan ja opettajan mielipiteissä en näe. Sekä opettajat että opiskelijat arvostavat mukavaa ja rentoa työympäristöä ja molempien mielestä on tärkeää, että työrauha on kaikilla.

Työrauha on tärkeä, mutta arjessa sen ylläpito ei aina ole helppoa eikä miellyttävää. Toisinaan opettaja joutuu omastakin mielestään ikäviin toimenpiteisiin, jotta opiskelijat saadaan rauhoittumaan keskittymään opiskeltavaan asiaan. Olen kuitenkin sitä mieltä, että kun opettaja toimii johdonmukaisesti ja viestintä on suoraa, niin jokaisen tunnin aluksi ei tarvitse käyttää energiaa siihen miten tänään toimitaan ja millainen käyttäytyminen on toivottavaa ja millainen ei. Järjestyksen pito oppituntien aikana on rasittavaa ja vie aikaa opiskelulta. Osa opiskelijoista peittää omaa taitamattomuuttaan häiritsemällä opetusta ja toinen osa kärsii melusta ja yleisestä hulinasta, eikä pysty keskittymään.

Vaikeasti lähestyttävänä monet opiskelijat pitävät opettajaa, joka on kiireisen tuntuinen ja sellainen, joka ei ole aidosti kiinnostunut opettamastaan asiasta tai oppilaiden oppimisesta. Tällaisia kuvauksia on vaikeasti lähestyttävistä opettajista tai ohjaajista:

”Ei pitäisi yleistää, että kaikki opiskelijat ovat samanlaisia lusmuja, sellainen käytös on pelottavaa.”

”Opettajan ylimielinen asenne johtaa siihen, että ei uskalla kysyä mitään.”

”Opettaja asettaa itsensä ihan eri tasolle kuin opiskelija, eikä osaa kuunnella opiskelijaa, eikä osaa tulkita sitä, että jotkut opiskelijat ovat erilaisia tai että jossakin luokassa on tietynlainen ryhmähenki.”

”Opettaja ei anna mahdollisuutta kysyä vaan menee koko ajan vauhdilla eteenpäin. Aina tuntuu olevan kiire.”

”Jos vastaukset kysymykseen ovat aina, että kyllä merkonomiin pitää se tietää, tai että nämä asiathan on jo kertaalleen käsitelty, niin ei sitä halua enää uudelleen ottaa asiaa esille, vaikka se jäisikin epäselväksi.”

”Opettajan pitäisi neuvoa ja kiinnostua enemmän niistä oppilaista, jotka eivät osaa kunnolla. Joillakin kun on vaikeata oppia asiaa ensimmäisellä kerralla tai edes kolmannella, jos opettaja ei viitsi selittää asiaa kunnolla.”

”Opettaja, joka on tunnettu tiukkuudestaan, on vaikeasti lähestyttävä. Samoin sellainen, jolta ei saa selkeää vastausta kysymykseensä.”

”Sellaista opettajaa on vaikea lähestyä, joka on aina äkäinen. Opettajalla on yleensä suupielet alhaalla ja äkäinen ilme. Ympäriällä huokuu negatiivinen asenne auttaa oppilaita. Opetus pitäisi muka mennä päähän heti ensimmäisellä kerralla.”

Tärkeänä asiana pidettiin sitä, että opettaja huomioisi opiskelijoiden erilaiset valmiudet oppia uusia asioita ja sen, että kaikille oppiminen ei ole yhtä helppoa. Monet opiskelijat toivovat enemmän kertausta ja sitä, että myös hitaammin edistyvät huomioidaan opetuksessa. Opettajan toivotaan varmistavan, että opiskeltu asia on todella ymmärretty ja opittu. Selkeästi ajankäyttö on haasteellista, ei saisi junnata samoissa asioissa, mutta tulisi huomata milloin ja kuka tarvitsee enemmän aikaa ja ohjausta.

Opettajalta toivotaan jämäkkyyttä, siis esimerkiksi sitä, että hän vaatii, että asiat tehdään sovitulla tavalla ja aikatauluista pidetään kiinni. Löysäilystä ei pidetä, vaikka sellainen hetkellisesti voi tuntua sekä opettajasta että opiskelijasta mukavalta tavalta ratkaista joku asia. Varsinkin se, että joillekin opiskelijoille sallitaan erilaisia vapauksia tai erilaista käytöstä kuin toisille, tuntuu opiskelijoista pahalta. Opettajasta ainainen määrärajoista muistuttaminen ja sääntöjen mieleen palauttaminen tuntuu turruttavalta, mutta opiskelijoille se on tärkeää.

Savon ammatti- ja aikuisopiston merkonomi- ja datanomiopiskelijat toivoivat tietokoneavusteisen verkko-opiskelun lisäämistä. Oppilaitoksessamme on käytössä Moodle-oppimisympäristö, jonka avulla verkko-opintoja voi suorittaa. Verkko-opiskelua on mainostettu hyvänä mahdollisuutena mm. opetushallituksen taholta ja opettajia on rohkaistu käyttämään sähköisiä menetelmiä kursseillaan.

Oma mielipiteeni on, että itseohjautuville ja aikuisopiskelijoille verkko-opiskelu tuo kaivattua lisäarvoa ja sitä, että opiskelu ei ole riippuvainen paikasta tai ajasta. Nuorten kanssa asia on toisin – ainakin osan heistä. Usein olen huomannut, että jos opiskelijat voivat tehdä verkkotehtäviä joustavan aikataulun mukaan vaikka kotona, tehtävät jäävät helposti tekemättä. Opiskelijat eivät tunnu olevan valmiita ottamaan vastuuta itsenäisten tehtävien tekemisestä. Paremminkin he ajattelevat, että verkko-opinnot ovat vapaaehtoisia tai sitten unohtavat koko tehtäväksiannon. Em. syistä mielestäni verkko-opetuksen idea ei aina toteudu. Kuitenkin Moodlea voi käyttää oppituntien aikana, siten että opettaja on paikalla, valvoo tekemistä ja auttaa tehtävissä eteenpäin.

Muutamissa vastauksissa mainittiin, että kokeneet opettajat, joilla on jo useampia työvuosia takana, tuntuvat olevan helpommin lähestyttäviä kuin vastavalmistuneet. Opettajan toivotaan osaavan antaa suoraa ja rakentavaa palautetta ja myös opettajan tulisi pystyä ottamaan vastaan opiskelijoiden toiveita ja palautteita. Mielenkiintoisena nousi yksi vastaus, jossa opettajan ulkonäköä kommentoitiin näin:

”Opettajan ulkonäön tulee olla siisti ja olemuksen iloinen, On pystyttävä huomaamaan, että hän on opettaja (erottuu opiskelijoista).”

FM Marjo Kamila tekee väitöskirjatutkimusta opettajien ulkonäköpaineista. Asiasta käytiin keskustelua pari vuotta sitten keväällä Opettaja – lehdessä. Silloin todettiin, että Kamilan tekemän kyselyn mukaan lähes 90 prosenttia naisopettajista kertoo, että oppilaat kommentoivat heidän ulkonäköään toistuvasti tuntien aikana. Huutelut koskevat varsinkin hiuksia, silmälaseja, pukeutumista ja painoa.

Ulkonäköpaineet rassaavat selvästi enemmän naisia kuin miehiä. Yli kaksi kolmesta naisopettajasta kertoo pohtivansa omaa ulkonäköään päivittäin. Kuitenkin myös miehistä näin tekee joka kolmas.

Miesopettajista 40 % ja naisista vain 6 % kertoo, että ei mieti ulkonäköään lähes koskaan. (M Puustinen, 2009, 31)

Hyvää opetustilannetta monet opiskelijat kuvasivat siten, että samalla kun opiskeltiin uutta asiaa, juteltiin myös hiukan muista asioista. Samoin hyvänä pidetään sitä, että opettaja saa opiskelijat innostumaan asiasta ja luokan ilmapiirin rauhoittumaan.

”Mukavan opettajan tunneille on kiva mennä kun tietää, että ilmapiiri on sopivan rento ja tunnilla käydään asioita läpi ja oppii uutta”, kertoo eräs taloushallinnon opiskelija.

Opettajan työ on ihmissuhdetyötä, jossa korostuvat ihmissuhdetaidot, sosiaaliset taidot ja viestintätaidot. (Honka, Lempinen, Vertanen 2000, 41).

5.3 Opetuksen toteutus ja kouluviihtyvyys ja –menestys

Opetusmuotojen, oppimismenetelmien ja opiskelutapojen monipuolistaminen edellyttää alakohtaisen pedagogiikan erityiskysymyksiin paneutumista. Pedagogista taitoa on löytää kustakin opiskelijasta se osaaminen, jota juuri ko. alalla voidaan käyttää ja saada opiskelija oppimaan tarvittavia taitoja. (Honka, Lempinen, Vertanen 2000, 42). Mielestäni tämä taito korreloi vahvasti opettajan ammatillisuus- ja vuorovaikutustaitojen kanssa. Samoin raportin mainitsema kasvatustoiminta edellyttää opettajan oman persoonan peliin laittamista.

Vastauksista käy ilmi, että vastanneiden mielestä hyviä opetustilanteita on huomattavasti enemmän kuin epäonnistuneita. Niitä kuvattiin mm. näin:

”Opettaja selitti eloisesti juttua mitä en ymmärtänyt ja lopulta ymmärsin sen, koska opettaja selitti jutun hausalla tavalla ja eloisesti.”

”Hyviä tilanteita on ollut mm. opolla, koska hän on tosi positiivinen ja ymmärtäväinen.”

”Matematiikan tunneilla kun en osannut tehtäviä, niin opettajan avulla tajusin jutun idean ja tajusin tehtävät.”

”Opettaja antoi tunnilla edetä omaa vauhtia. Yleensäkin pitäisi antaa enemmän aikaa, niin tehtävää ei tulisi vain sutaistua.”

”Hyvä opetustilanne pohjautuu mielestäni keskusteluun. Omien kokemusteni perusteella opin paremmin kun opetustilanne on luonteva, jossa saa jakaa ajatuksia välillä.”

”Arvioinnissa oli mukana opettaja ja minä ja opettaja osasi kertoa palautteen asialliseen sävyyn eli plussat ja miinukset oli hyvin huomioitu. Hän otti myös oppilaan mielipiteet huomioon ja arvosanoista keskusteltiin eikä niitä vain ilmoitettu.”

Hyvä opetustilanne on sellainen, että vuorovaikutus toimii molempiin suuntiin ja opettajalla on aikaa paneutua yksittäisen opiskelijan kysymyksiin. Opiskelijan mielestä on hyvä, että hän pääsee itse osallistumaan arviointiinsa ja tietää arviointiperusteet. Kokemukseni mukaan opiskelijat osuvat itsearviointeissaan yleensä hyvin usein samaan arvosanaan kuin minä opettajana. Toisinaan opiskelijan itsetunto on matala, tai vaatimattomuus estää häntä ilmoittamasta, että katsoo ansainneensa kurssista kiitettävän, vaikka kaikki tehtävät ja koe olisi mennyt kiitettävästi. Ilolla kiitettävä arvosana kuitenkin aina vastaanotetaan, vaikka itse opiskelija olisikin antanut itselleen arvosanaksi ”vain” hyvän.

Epäonnistuneita tilanteita sävyttää yleensä se, että työrauha on ollut huono tai olematon, eivätkä opiskelijat ole pystyneet keskittymään asiaan. Seuraavassa muutama kuvaus epäonnistuneista tilanteista:

”Sellainen (tilanne), jossa olen kysynyt apua ja opettaja tiuskaisee jotain äkäisesti. Siinä tilanteessa ei todellakaan saa ”oppimisen iloa”. On hirveää kun oppilas yrittää kysyä neuvoa ja opettaja hermostuu.”

”Jos opettaja valittaa kauheasti vain yhden opiskelijan käytöksestä, vaikka muut tekisivät samoja asioita.”

”Jos ei saa tietoa siitä mihin arviointi perustuu.”

”Joskus jollain tunnilla oppilaat myöhästyivät niin paljon, ettei opetuksesta tullut mitään.”

Epäonnistuneeseen tilanteeseen näyttää johtavan toimimaton vuorovaikutus ja se, että opiskelija ei saa tarvitsemaansa apua. Lisäksi opiskelijoiden tasa-arvoinen kohtelu tulee esille usein, myös tässä kohdassa. Samoin sääntöjen noudattamatta jättäminen ja myöhästyneiden ohjaaminen uudelleen ja uudelleen harmittaa opiskelijoita.

Kouluviihtyvyydestä mielestäni yllättävän monet kertoivat, että se on ollut hyvä, tai ”ihan hyvä/ihan jees”. Viihtyvyyteen on vaikuttanut mm. opetuksen ja ohjauk-

sen joustavuus ja se, että on tuntenut saavansa apua tarvittaessa. Luokkatovereilla ja luokkahengellä on merkitystä viihtyvyyteen. Useissa vastauksissa korostui, että viihtymiseen vaikuttaa positiivisesti se, ettei tarvitse jännittää tunteja, jos ei osaa asioita. Suurimmassa osassa mukavien ja osaavien opettajien vaikutus on parantanut merkittävästi kouluviihtyvyyttä.

Koulumenestykseen tuntuvat vaikuttavat suurin piirtein samat asiat, jotka vaikuttavat viihtyvyyteen. Osa opiskelijoista kertoo, että oma motivaatio on ollut huono, joten menestyskin on ollut heikkoa. Suurin osa tuntui olevan tyytyväinen omaan menestykseensä. Opiskelijat ymmärtävät hyvin, että jos oma panos on pienehkö, niin arvosanakaan ei yleensä ole kovin hyvä. Yksi opiskelija kertoi mm. että on aina saanut apua kysyessään ja koskaan ei ole tarvinnut jäädä yksin kolmen vuoden aikana. Muutamat taloushallinnon opiskelijat valittivat sitä, että valitessaan suuntautumista heille oli kerrottu, että myös heidän opintoihinsa tulee kuulumaan myös asiakaspalvelua ja markkinointia ja esimerkiksi monikulttuurisia asioita, mutta niitä on ollut heidän mielestään todella vähän. He kertoivat, että pelkkä numeroiden pyörittely on alkanut kolmantena vuonna kyllästyttämään ja se on vähentänyt motivaatiotakin.

Koulua voidaan tarkastella myös symbolisena järjestelmänä, joka koostuu erilaisista hierarkioista, luokituksista ja vastakkainasetteluista. Näitä ovat mm. numeroarvostelu, oppilas-opettaja- rehtorihierarkia. Koulujärjestelmässä on lisäksi epävirallisempia vastakkainasetteluja, kuten hyvät/huonot oppilaat tai oppilaiden keskinäiset hierarkiat (johtajat, seuraajat, ulkopuolelle jätetyt) jne. Tämä symbolinen järjestelmä tuottaa oppilaille käsityksiä siitä, millaisia he ovat ja kuinka he sijoituvat suhteessa muihin oppilaisiin. Käsitykset itsestä oppijana syntyvät jo peruskoulun aikana. Esim. huonot arvosanat ja negatiivinen palaute vaikuttavat vääjäämättömästi nuoren käsityksiin itsestään ja omista oppimiskyvyistään (Silvennoinen 1993,8)

Kouluviihtyvyyteen on vaikuttanut positiivisesti hyvät tietokoneet ja toimivat ohjelmat. Muutamat vastaajat nostivat esille myös taukutilojen mukavat sohvut ja kahvion palvelut. Negatiivisesti kouluviihtyvyyteen on monella vaikuttanut puutteellinen työrauha, iso ryhmä, huonot tuolit, toimimaton ilmanvaihto ja luokan puutteellinen yhteishenki.

5.4 Käsitys unelmien oppimisympäristöstä

Unelmien oppimisympäristöstä erityisesti datanomiryhmästä nousi selkeä toivomus siitä, että oppiminen voisi tapahtua jossakin muualla kuin perinteisessä luokkatilassa. Opiskelijat toivoivat, että käytössä olisi esimerkiksi sohvia ja pehmeitä tuoleja ja että koulu alkaisi usein esim. klo 11.

Pienempiä luokkia toivottiin myös unelmien oppimisympäristökysymyksessä usein. Samoin työrauha nousi esille monissa vastauksissa. Ryhmytymistä pidetään tärkeää, toiveena olisi positiivinen luokkahenki, jossa ketään ei syrjittäisi. Erikoistempaukset ja – tapahtumat olisivat tervetulleita, samoin pidemmät tauot ja taukotilojen virikkeet ja vapaa-ajan toiminta. Tekemällä oppimista toivottiin lisää. Läksyjä ei mielellään saisi olla, mutta etätehtäviä ja verkko-opintoja voisi olla enemmän kuin perinteistä luokassa istumista. Kouluruokailun sujuvuus nousi esille useammassa vastauksessa, todettiin, että ruokalassa on usein niin pitkät jonot, että ruuan joutuu syömään hotkimalla tai koko ruokailu jää väliin. Yhtenä käytännön toimenpiteenä toivottiin luokkiin asennettavan kello seinälle. Seuraavassa joidakin kuvauksia unelmien oppimisympäristöstä:

”Koulussa olisi mukavia taukotiloja ja sohvia, joissa voisi rentoutua edes sen 10 minuutin välitunnin ajan.”

”Olisi hieno ja uusi rakennus. Pidemmät tauot ja erikoistempauksia järjestettäisiin ja vapaa-ajalle toimintaa.”

”Opiskelusta tehtäisiin jollakin keinolla mielenkiintoisempaa ja luokkahenki olisi hyvä.”

”Luokassa pitäisi olla hyvä henki, toisen persoonan nälviminen on pas-kamaista.”

”Enemmän ryhmitöitä, tulisi kaikkien kanssa toimeen eikä ketään syrjittäisi.”

”Unelmieni oppimisympäristö olisi sellainen, jossa voisi rauhassa työskennellä muiden häiritsemättä.”

”Pienikokoinen luokka ja rento ilmapiiri.”

Oppimista tarkastellaan nykyään monipuolisesti huomioiden oppimisympäristö, opettaja ja oppija. Jokainen ihminen oppii asioita eri tavoilla, riippuen opittavan

aiheen kiinnostavuudesta ja omasta sisäisestä motivaatiosta. Oppijan ajattelun aktiivisuus on tärkeää laadukkaan oppimisen kannalta. Aktiivisuus syntyy juuri motivaation, haastavan oppimistehtävän ja oppijan itselleen asettamien tavoitteiden kautta. Opettajan on opettaessaan huomioitava erilaiset oppimistyyli, jotkut oppivat lukemalla, jotkut taas kuuntelemalla tai näkemällä. Joidenkin olisi hyvä saada käsiteltävät asiat paperilla ja samanaikaisesti kuulla selostus aiheesta. Opetuksen vuorovaikutus voi olla suoraa, kasvokkain tapahtuvaa, tai tänä päivänä yhä enemmän epäsuoraa, esimerkiksi tietokoneella tapahtuvaa. Opettajan on tunnistettava ihmis-, tieto- ja oppimiskäsitykset omassa työssään niin, että opettamisesta jokaisessa tilanteessa tulisi oppijaa tukevaa, vastuullista ja rakentavaa.

Koululta ja opettajuudelta odotetaan varsin monenlaisia asioita. Usein tuntuu siltä, että niin opiskelijat kuin heidän huoltajansakin haluavat esiintyä koulutuksen asiantuntijoina, ovathan kaikki olleet joskus koulussa ja näin saaneet kokemusta siellä toimimisesta.

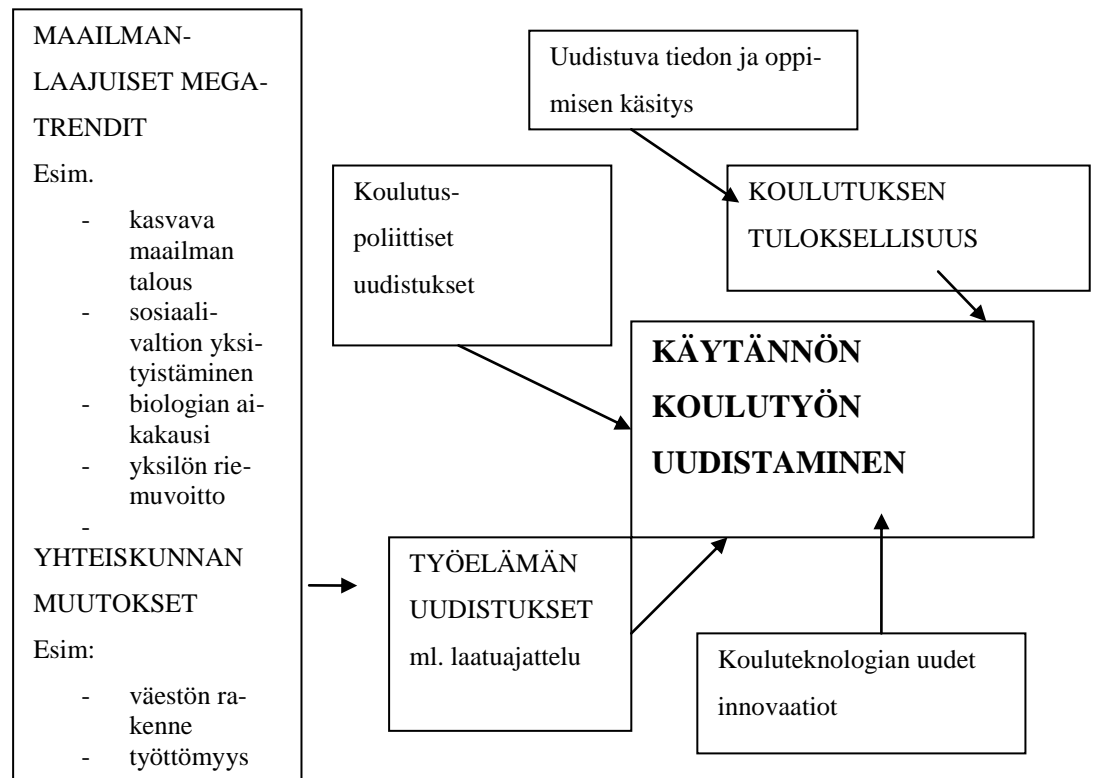
Useat opettajat aprikoivat omaa jaksamistaan uudenlaisten opettamistehtävien edessä. Ammatillinen opettajuus edellyttää kontakteja työelämän edustajien kanssa, opettajan tulee hallita hyvin opettamansa asiat, hänen tulee osata siirtää omaa osaamistaan eteenpäin ja oltava hyvä viestijä, jotta vuorovaikutus onnistuu. Väistämätöntä kuitenkin on, että entisillä menetelmillä ei pedagogista hyvinvointia synny sen enempää opettajille kuin opiskelijoillekaan. Työyhteisön ja erityisesti esimiesten tulee ymmärtää, että muutos ei synny itseksensä, se vaatii tukea ja koulutusta ja asioiden käsittelyä yhteisöllisesti ja avoimesti.

5.5 Opettajan hyvinvointia tukeva toiminta

Kirjassa Tiimiorganisoitu koulu todetaan, että uutta tietoa tuotetaan niin nopeasti, että tiedot vanhenevat muutaman vuoden välein lähes käyttökelvottomaksi. Tulevaisuudessa meidän on opetettava uudet sukupolvet oppimaan entistä nopeammin ja opetettava heidät itsenäisesti luomaan uudenlaisia tiedon järjestelmiä. Uuden, elinikäisen oppimisjärjestelmän tulisi kyetä opettamaan ihmisiä etsimään tietoa tutkimalla, kokeilemalla ja keskustelemalla.

Tässä opetuksen muutosprosessissa opettajan rooli muuttuu luokkatyöskentelijästä valmentajaksi ja kehittäjäksi. Opettajien tiedolliset ja taidolliset vaatimukset kasvavat huomattavasti. (Helakorpi, Juuti & Niemi 1996 41–42).

Muutosten vaikutuksia pedagogisiin ratkaisuihin ja koulun tuloksiin voidaan Helakorven, Juutin ja Niemen mukaan kuvata seuraavasti.

KUVA 3. Koulukäytänteihin vaikuttavia tekijöitä. (Helakorpi, Juuti & Niemi 1996, 55).

Koulussa viihtymättömyys on merkityksellistä, koska se johtaa usein pinnaamiseen, opintojen viivästymiseen ja toisinaan myös siihen, että opinnot jäävät kesken. Ihmisen sosiaalisen aseman katsotaan määräytyvän pitkälti koulutuksen

perusteella. Koulutuksesta syrjäytyminen heikentää paitsi työelämään kiinnittymistä, myös pärjäämistä työelämän ulkopuolella, koska korkean ammattitaidon yhteiskunta asettaa kansalaisille uusia tieto- ja taitovaatimuksia (Ihatsu & Koskela 2001, 10).

Mitä siis olisi tehtävä, jotta valittamisesta päästäisiin tekoihin? Seuraavassa on selvitetty kouluviihtyvyyden osatekijöitä. Siitä nähdään, että viihtyvyyteen vaikuttavat erittäin monet asiat, kouluviihtyvyys on monen asian summa.

Kouluun liittyvät tekijät

- opiskelun mielekkyys
- koulutyön rasittavuus
- sosiaalinen interaktio
- oppiaine
- opettaja
- kouluväsymys
- kouluvieraantuminen
- koulupelko

Kotiin liittyvät tekijät

- materiaaliset olosuhteet ja virikkeet
- koulutus ja koulutusasenteet
- toiveet ja odotukset
- palkitseminen
- auttaminen

Tovereihin liittyvät tekijät

- koulumenestys
- asenteet koulutukseen

Oppilaaseen liittyvät tekijät

- kouluasenne
- koulumotivaatio
- ikä
- luokkataso
- sukupuoli
- odotukset
- vastuuntunto
- harrastuneisuus
- arvot ja päämäärät
- tulevaisuuden tavoitteet

KUVA 4. Kouluviihtyvyyteen yhteydessä olevia tekijöitä (Soininen 1989, 150)

Yhteiskunnallisessa keskustelussa ohjaustoiminnan on toivottu ratkaisevan ongelmat, jotka aiheuttavat nuorten pahoinvointia. Toimiva ohjausjärjestelmä on koko koulun pedagogisen toiminnan kulmakivi ja ohjaustoiminnan integroiminen osaksi opetusta on vuoden 2004 opetussuunnitelmien asettama tavoite (Kasurinen 2005 268–273). Valitettavasti näyttää kuitenkin siltä, että lisääntyneet ja moninaistuneet

ohjaustarpeet säilytetään usein pelkästään opinto-ohjauksen tehtäväksi (Väljærvi 2004, 27).

Suurin vaara on syrjäytyä nuorilla, jotka jäävät koulutuksen ulkopuolelle. Vuosittain noin 4000 nuorta ei hakeudu tai pääse peruskoulun jälkeen opiskelemaan. Lukion keskeyttää noin 2000 ja toisen asteen ammatilliset opinnot noin 11000 opiskelijaa. Koulu voi laman aikana olla ainoa paikka, jossa nuori kokee olonsa turvallisiksi. Vanhemmilla voi olla ongelmia toimeentulon kanssa ja esimerkiksi heidän päihteiden käyttönsä saattaa työttömyyden seurauksena lisääntyä. Myös työssäkäyvien vanhempien lapset voivat kokea turvattomuutta, työpäivät venyvät kohtuuttoman pitkiksi, eikä perheellä ole aikaa kysyä toistensa kuulumisia. Turvallisuuden tunnetta vähentää yksinäisyys ja se, että aikuinen ei ole tavoitettavissa tai henkisesti läsnä nuoren tai lapsen elämässä.

Opettajan työ on laajentunut luokkahuoneessa tapahtuvasta opettamisesta entistä monimutkaisemmaksi ja monimuotoisemmaksi työksi, jota opettajat tekevät yhä enemmän myös erilaisissa yhteistyöverkostoissa. Opettajan työn arki on käytännönläheistä toimintaa alati muuttuvissa vuorovaikutustilanteissa. Andy Hargreaves (1994, 40; 2003, 202 - 203) toteaa, että opettajan työn muutosta voidaan tulkita sosiaalisten suhteiden muutoksena eikä koskaan aikaisemmin ole ollut tarvetta korostaa opettajan työn sosiaalista ja moraalista ulottuvuutta samoin kuin nyt. Opettajan työn moraalista ja eettistä ulottuvuutta painottavat useat tutkijat (esim. Atjonen 2004b; Day 2000; Fullan 2003; Luukkainen 2004).

Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on kuvattu opettajan työn tiivistymistä ja intensiivistymistä (intensification), jolloin lukuisa joukko muita töitä syrjäyttää opettamisen (esimerkiksi sosiaalityön ja kasvatuksellisen osuuden laajeneminen, paperitöiden lisääntyminen, opetussuunnitelmien uudistustyö ja kouluihin kohdistuva arviointityö). Kouluilta ja opettajilta odotetaan erilaisten kansallisten uudistusten myötä parempia ja tehokkaampia tuloksia samaan aikaan, kun opetukseen käytettävät taloudelliset resurssit niukkenevat ja opettajan työn yhteiskunnallinen arvostus vähenee. (Mm. Hargreaves A. 1994, 2000a, 2003; Day 2000.) Christopher Day (2000, 101) toteaa, että useille opettajille viimeiset vuosikymmenet ovat olleet enemmän selviytymiskamppailua kuin opettajan työn kehittymistä ja kehittämistä. (Lätti 2008, 16-17).

Levottomat opiskelijat ovat koulun arkipäivää. On yli- ja alisuoriutujia, opiskelijoita, joita eivät asiat kiinnosta, murrosikä myllertää mielessä, on fyysistä ja psyykkistä sairautta ja päihdeongelmaa. Elämänhallinta on hukassa, joten keskittyminen ei onnistu. Osa opiskelijoista kyseenalaistaa opettajan auktoriteetin jokaisessa kohtaamisessa. Ei ole itsestään selvää, että opiskelija tunnustaisi opettajan valta-asemaa, mutta omalla persoonallaan opettaja voi rakentaa auktoriteettiaan sellaiseksi, että vuorovaikutus on toimivaa ja kaikkia toimijoita kunnioitetaan.

Erityisopiskelijoilla on luki- ja hahmotushäiriöitä sekä muita opiskeluun liittyviä ongelmia. Jokaisessa luokassa alkaa olla myös muutama maahanmuuttajaopiskelija. On muistettava, että erityisopiskelija tai maahanmuuttaja ei välttämättä läheskään aina tuo mukanaan työrauhaongelmia, mutta opettajan huomiota molemmat vaativat tavallista enemmän. Vaikka maahanmuuttaja olisi tullut ammatilliseen oppilaitokseen käytyään suomalaisen peruskoulun, suomen kielen kanssa tuntuu usein olevan vaikeuksia. Myös kulttuurierot saattavat aiheuttaa luokan dynamiikassa ja keskinäisissä suhteissa konflikteja.

Opettajan työhön järjestyksenpito tuo oman rasituksensa. Opetussuunnitelman mukaan pitäisi edetä asioissa melko rivakasti, mutta joskus työrauhan saaminen luokkaan vaatii jopa puolet oppitunnin ajasta. Mielestäni kaikille tulisi taata työrauha, niin opettajille kuin opiskelijoillekin.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa 2007–2011 on opetusministeriö selvästi ilmaissut seuraavan tavoitteen: Kaikkien nuorten saaminen koulutukseen ja työelämään. Tavoitteen saavuttamiseksi on kehittämissuunnitelmaan kirjattu seuraavia toimenpiteitä:

- Seurannan vahvistaminen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten osalta mm. moniammatillisten työryhmien avulla.
- Ohjauksen ja neuvonnan vahvistaminen opintojen, jatkokoulutuksen ja ammatinvalinnan tueksi.
- Nuorten ammattistartti, ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus laajenee ja vakinaistetaan.

- Työpajatoiminnan vahvistaminen koko maan kattavaksi toiminnaksi. Selvitetään työpajatoiminnan moniammatillisen työn lakisääteistämistä.
- Työmarkkinoille pääsyn edistäminen koulutuksen ja työelämän yhteistyöllä. Tavoitteena laajentaa ja kehittää työpaikalla tapahtuvaa opiskelua sekä joustavuutta tutkintojen suorittamisessa.
- Nuoret työmarkkinoilla osiossa pyritään kehittämään työelämä tietoisuuden opetusta perusopetuksen yläluokilla sekä lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa.
- Yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyden edistäminen, jonka tavoitteena vahvistaa sisäistä ja ulkoista yrittäjyyttä kaikkien nuorten osalta.
- Nuorten toimeentulon edistäminen mm. parantamalla 17-vuotiaiden yhteiskunnalta saamaa tukea (lapsilisän saanti-ikärajan korotus) tai kehittämällä opintorahaa.

6 SAVON AMMATTI- JA AIKUISOPISTON LIIKETALOUDEN TOIMINTA-ALUEEN OHJAUSMALLIN RAKENTAMINEN

Ohjauksen toteutuminen edellyttää koulujen opettajilta, opiskelijapalveluhenkilöstöltä, rehtoreilta ja koko henkilökunnalta uudenlaista professionaalisuutta ja toimintatapaa. (Kasurinen 2005, 268–273). Tällaista uudenlaista näkökulmaa ja toimintatapaa ohjaustyössä voisi edistää esim. ohjauksen ymmärtäminen holistisena ohjausmallina ja sosiodynaamisena ohjausprosessina.

Opetusministeriön toimeksiannosta (372/522/2008) tehdyssä ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon palveluiden arvioinnissa nostetaan esille monia tärkeitä asioita. Arvioinnin avulla pyritään tukemaan opiskelijahuollon kehittämistä siten, että se vastaisi entistä paremmin opiskelijoiden muuttuviin tarpeisiin. Koulutuksen järjestäjät ovat kehittäneet opiskelijahuoltoa aktiivisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Toiminnan painopisteet ovat sekä yhteisöllisyydessä että opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisessa.

Erityisesti painotetaan turvallisuuteen liittyviä näkökohtia, opintojen keskeyttämisen ennaltaehkäisyä, varhaista puuttumista sekä opiskelijoiden kuulumista yhteisöön. Suurimmat ongelmat liittyvät opiskelijahuollon suunnitteluun, toiminnan ja johtamisen hajanaisuuteen, opiskelijaterveydenhuollon palveluiden riittämättömyyteen, eri toimijoiden vastuiden epäselvyyteen ja seurannan ja arvioinnin puutteisiin. Ongelmana on myös järjestäjien eri yksiköiden väliset suuret erot. (Kotamäki, Niemi, Sirkiä, Virnes, Räisänen & Hietala 2010, 4-5)

Savon koulutuskuntayhtymässä on laadittu 2009 ohjaussuunnitelma, jossa kuvataan opiskelijan ohjauksen keskeiset periaatteet. Ne voidaan kiteyttää kahteen kohtaan:

- 1) opiskelijalla on oikeus saada riittävästi henkilökohtaista ja muuta tarvitsemaansa ohjausta
- 2) oppilaitoksen koko henkilöstö osallistuu ohjaukseen.

(Savon koulutuskuntayhtymän ohjaussuunnitelma, 2009, 4)

6.1 Kokonaisvaltainen yhteistyö ohjauksen perustana

Holistiseen ohjausotteeseen perustuva dialoginen yhteistyömalli perustuu eri ohjauskehillä olevien toimijoiden väliseen yhteistyöhön. Seuraavassa kuvaan yhteistyömallia, jossa olen tehnyt tulkinnan van Esbroeckin ja Wattsin (1998) holistisen mallin ja Nurmen (2009) dialogisen yhteistyömallin, sekä oman tutkimusaineiston perusteella:

KUVA 5. Holistisen ohjausotteen dialogista yhteistyömallia mukaillen

Pirkko Nurmi on väitöskirjassaan kehittänyt samaa mallia nimenomaan opettajan kannustavan tuntivuorovaikutuksen ja varhaisen puuttumisen kannalta, jolloin opettajien ja oppilashuollon dialoginen yhteistyö on välttämätöntä. (Nurmi 2009, 104)

Ohjauksen keskiössä on opiskelija. Lähiviyöhykkeellä toimivat opiskelijan kanssa päivittäin vuorovaikutuksessa olevat henkilöt: alaikäisten huoltajat, ryhmänohjaajat ja opettajat. Toissijaisella ohjauskehillä toimivat muut koulun sisäiset asiantuntijat, jotka osallistuvat ohjaukseen tarpeen mukaan: rehtori, koulutuspäälliköt, kuraattori, koulunkäyntiavustaja, erityisopettaja, asumispalveluohjaaja, terveydenhoitaja, toimistos sihteeri, opinto-ohjaaja jne. Ulkokehällä ohjaukseen osallis-

tuvat koulun ulkopuoliset asiantuntijat: työvoimatoimiston, mielenterveys- ja päihdehuollon työntekijät, KELA:n kuntoutus- ja opintotukiasiantuntijat, nuorisotoimen työntekijät jne.

Kyselyni vastauksissa tuli ilmi, opiskelijoiden mielestä onnistunut ohjaus vaatii mukavan ja rennon ilmapiirin. Erityisesti kysymyksille ja keskusteluille tulisi olla nykyistä enemmän aikaa. Joustavuus ja opiskelijoiden kuunteleminen on tärkeää, opiskelijat kokevat, että joskus opettajat ja ohjaajat luulevat tietävänsä heidän asiansa paremmin kuin he itse.

Keskeistä mallissa ovat toimijoiden ennalta sovitut, säännölliset tapaamiset (=dialogisuus). Kokonaisvaltainen yhteistyö edellyttää yhteistä näkemystä ohjauksen toimintatavoista, työnjaosta, resursseista ja hallinnosta. (Savon koulutus-kuntayhtymän ohjaussuunnitelma, 2009, 5-6)

6.2 Kasvatus ohjauksen osana

On tärkeää, että ohjaussuunnitelmaa kehitetään moniammatillisesti. Huomionarvoista on ottaa ohjaustyöhön kiinteästi mukaan myös ne oppilaitosyhteisön jäsenet, joilla ei ole nimettyä ohjaustehtävää; siis esimerkiksi aineenopettajat, joilla ei ole omaa ohjausryhmää. Nykyisessä koulussa kasvatustehtävään joutuvat ja pääsevät osallistumaan kaikki, opettajat, toimistohenkilökunta, ruokalan työntekijät, vahtimestarit mukaan luettuina. Kasvatustehtävään liittyy oleellisesti tapakasvatus. Mielestäni on tärkeää muistuttaa opiskelijoita usein hyvien tapojen tuntemisen merkityksestä. Hyviin tapoihin kuuluu esimerkiksi se, että toisia ihmisiä kohdellaan ystävällisesti, sisätiloissa ei olla ulkovaatteissa ja kielenkäyttö on kouluun sopivaa.

Tapakasvatuksesta ja hyvistä tavoista puhuttaessa tulee muistaa myös kulttuurien välinen kohtaaminen ja kaikkien opiskelijoiden tasa-arvoinen kohtelu. Savon ammatti- ja aikuisopistossa maahanmuuttajia on ainakin kaupan ja hallinnon alalla ja tietojenkäsittelyn opiskelijoina toistaiseksi ollut vain muutamia. Tilanne muuttunee aivan lähivuosina, koska maahanmuuttajien määrä on Savon alueella lisääntynyt ja toisen polven maahanmuuttajat alkavat tulla ammatillisiin oppilaitoksiin. Maahanmuuttajaopiskelija ei automaattisesti ole erityisopiskelija. Olen

kuitenkin työssäni havainnut, että vaikka opiskelijalla olisi suomalaisen peruskoulun todistus, hänen opiskeluvalmiuksissaan saattaa olla isojakin puutteita. Opettajat ovat toisinaan neuvottomia kun joutuvat toimimaan monikulttuurisessa ryhmässä. Maahanmuuttajan sopeutumisessa uuteen yhteiskuntaan koulutus on avainasemassa. Monet opettajat toivovat ammattitaitonsa varmistamiseksi koulutusta kansainvälisyydestä ja monikulttuurisuudesta. Keskusteluissa kollegoiden kanssa olen saanut jakaa omaa monikulttuurista tietämystäni, jota olen hankkinut oman kiinnostukseni vuoksi ja esimerkiksi kansainvälisen nuorisotoiminnan erikoistumisopinnoissa (20 ov).

Maahanmuuttajan kotoutumiseen kuuluu ajatus siitä, että hän alkaa toimia ”maassa maan tavalla”. Näin ei kuitenkaan tapahdu ensimmäisinä vuosina. Parhaana apuna kotoutumisessa näkisin runsaat kontaktit valtaväestöön, jolloin myös suomen kielen taito kehittyisi paremmin kuin jos maahanmuuttaja viettää esimerkiksi vapaa-aikaansa omankielisten ihmisten kanssa. Ajattelen, että opettaja voisi edesauttaa suomalaisten ja maahanmuuttajien yhdessä toimimista esimerkiksi ryhmätöissä, mutta opettaja tarvitsee tietoja monikulttuurisen työn erityispiirteistä ja kulttuurien välisestä viestinnästä.

Mielestäni olisi tärkeää varata aikaa maahanmuuttajaopiskelijoiden asioille esimerkiksi yhteisissä kokouksissa. Näin jokaisen opettajan ei tarvitsisi yksin pohtia miten etenee jonkun opiskelijan kanssa, vaan tietoja voitaisiin yhteisöllisesti jakaa ja mahdollisesti muokata opetus- ja opiskelumateriaalia. Tällainen työskentely, esimerkiksi työpajatyypillisesti, vaatisi ajan lisäksi myös esimiehen tuen ja jonkun henkilön koordinoimaan ja toimimaan sillanrakentajana.

Hirsjärven toimittamassa teoksessa tapakasvatus määritellään kasvatukselliseksi ohjaukseksi, jonka tavoitteena on ”auttaa oppilasta ymmärtämään hyvien tapojen merkitys ihmissuhteiden syntymisen ja säilymisen kannalta” sekä ”edistää sosiaalisatioprosessin suotuisaa kehitystä valmentamalla oppilasta sosiaalisen elämän tilanteisiin sekä harjaannuttaa ja vakiinnuttaa niitä käytännön taitoja, joita oppilas tarvitsee aikuistuuksaan ja joita häneltä eri yhteisöissä odotetaan. Tapakasvatus sisältyy kaikkiin peruskoulun oppiaineisiin.” (Hirsjärvi 1983, 183.)

Erityisesti kaupan alan koulutuksessa, josta valmistuu asiakaspalvelijoita, on tärkeää johdonmukaisesti vaatia opiskelijoilta hyvää käyttäytymistä sekä toisia opiskelijoita että kaikkia kouluyhteisön jäseniä kohtaan. Koulu on oiva paikka harjoitella sosiaalisuutta ja hyviä tapoja. Hyvä ilmapiiri edellyttää juuri näitä taitoja.

7 POHDINTA

Opinnäytetyössäni pyrin saamaan selkeän kuvan opiskelijoiden mielipiteistä, jotka koskevat tarjolla olevia ja toivottuja opiskelun tukitoimia. Lisäksi halusin selvittää millaisilla keinoilla omassa koulu yhteisössämme olisi saavutettavissa entistä parempaa pedagogista hyvinvointia.

Mielestäni opiskelijoiden mielipiteet olivat osittain yhtäläisiä ns. yleisen käsityksen kanssa siitä, että ohjaus- ja tukipalveluita tarvittaisiin nykyistä enemmän. Opiskelijoiden kannanotot opettajien ja opiskelijoiden välisiin suhteisiin olivat mielestäni ennakoitua myönteisempiä. Kuitenkin useat vastaajat kaipasivat lisää aikaa oppimiseen ja uusien opiskelu ympäristöjen entistä laajempaa käyttöä.

Tutkimukseni perusteella on selvää, että opettajille tulisi järjestää täydennyskoulutusta, jossa tutustuttaisiin nuorten elinoloihin. Yhteistyötä opiskelijahuollon ja opettajien välillä tulisi lisätä sekä vuorovaikutukselle olisi varattava nykyistä enemmän aikaa. Ohjauksellisia tukitoimia tulisi käyttää tehokkaasti ja jakaa tästä vastuuta koko koulun henkilökunnalle.

Mielestäni saamieni tulosten perusteella olisi hyvä jatkaa ohjauksen kehittämistä moniammatillisena yhteistyönä, johon otettaisiin mukaan myös opiskelijoiden edustus.

7.1 Kannanotto Savon koulutuskuntayhtymän ohjaussuunnitelman

Halusin ottaa luvussa 7.1 (Kokonaisvaltainen yhteistyö ohjauksen perustana) esitellyn yhteistyömallin kirjoitelmaani mukaan, koska mielestäni Pirkko Nurmi on sijoittanut siinä nimenomaan opiskelijan keskiöön, eli malli lähtee opiskelijan tarpeista, arvoista ja kulttuurista, mutta sitoutuu koulun sääntöihin. Ajatuksena on se, että jokainen opiskelija on erilainen ja näin opiskelijan ohjaustarpeetkin ovat erilaisia. Lisäksi tässä mallissa tavoitellaan sitä, että jokainen opettaja osallistuu ohjaukseen. Jos opiskelijalle tulee vaativampia ohjaustarpeita, voidaan joustavasti siirtyä erikoistuneempiin palveluihin ja toimiin.

Oppimisen ohjaaminen on kuin palapeliä, jossa kaikkien palojen tulisi sopia paikoilleen. Tulee myös muistaa, että vaikka opiskelija onkin tullut opiskelemaan ammattia, hänelle voivat esimerkiksi koulun ja yhteiskunnan säännöt olla vieraita. Esimerkiksi ajoissa oppitunneille tuleminen ja paikallaan istuminen voivat olla vaikeita, jos niitä ei ole peruskoulussa jo opittu.

Ohjaussuunnitelmaan on kirjattu kattavasti tavoitteet ja toimenpiteet, joilla niihin päästää. Hyvä niin. Jäin kuitenkin miettimään sitä kuka ja miten tunnistaa opiskelijan toiveet ja tarpeet, jos/kun tämä ei osaa niitä ääneen lausua tai jos hän ei itsenkään oikein tiedä millaista tukea tarvitsi onnistuakseen opiskelussa. Toisinaan opiskelijat kyllä tietävät millaista tukea tarvitsisivat, mutta ongelma on siinä, että he eivät tiedä kenelle asiasta tulisi kertoa tai miten pääsisi liikkeelle ja onko sellaista tukea mahdollista saada.

Suunnitelmassa todetaan, että opiskelija ja ryhmänohjaaja seuraavat säännöllisesti opintojen edistymistä. Samoin kukin opettaja ohjaa opiskelijoita omassa aineessaan ja havainnoi opiskelijan edistymistä. Opettaja antaa ryhmän opiskelijoista palautetta ryhmänohjaajalle.

Ryhmänohjaajalle on annettu suuri vastuu olla opiskelijan lähituki ja esimerkiksi myös linkki huoltajiin, erityisopettajaan ja kuraattoriin päin.

7.2 Kehittämistehtäväni tulosten keskeiset toimenpiteet ja kysymykset

Pohdin kyselyn vastauksia analysoidessani aikaisempaa tietouttani suhteessa opiskelijoiden mielipiteisiin. Mietin mitä sellaista kyselyni tuloksena nousi esille, joka ei aiemmin ole ollut työyhteisömme tiedossa. Tätä kirjoittaessani ajattelen, että useat mietteeni ovat vahvistuneet kehittämistehtävän aikana. Tutkimukseni kautta osaan nyt myös kertoa kollegoilleni niitä asioita, joita opiskelijat pitävät ensisijaisen tärkeänä, missä heidän mielestään on puutteita ja tärkeänä näen myös sen, että opiskelijoiden mielestä monet asiat ovat hyvin.

Tärkeänä asiana pidän ajan antamisen opiskelijoille, aikuisen kanssa käytävät keskustelut niin oppitunneilla kuin vapaamuotoisestikin ovat merkityksellisiä.

Ryhmänohjaajan on olennaista tuntea oma ryhmänsä ja sen opiskelijat myös yksilöinä.

Olen toiminut ryhmänohjaajana usean vuoden ajan. Tehtävään on resurssoitu yksi vuosiviikkotunti. Se tarkoittaa siis yhtä tuntia viikossa lukuvuoden aikana. Jos ryhmänohjaaja hoitaa kaikki hänelle uskotut tehtävät hyvin, viisikään tuntia viikossa ei tähän tahdo riittää.

Mikä neuvoksi? Ryhmänohjaajan palkaton työ, vai opiskelijoiden huonompi ohjaus? Toistaiseksi en ole ainakaan kuullut, että resurssia oltaisiin nostamassa, vaikka tehtäviä on tullut lisää. Ryhmänohjaajat kaipaavat myöskin koulutusta tehtäviinsä - eikä sellainen olisi pahitteeksi ihan kaikille aineenopettajillekaan. Nuorten ja aikuisten maailma kuitenkin on melko erilainen. Savon ammatti- ja aikuisopistossa laaditusta ohjaussuunnitelmastakin hiukan kuultaa se, että aikuiset ovat kirjanneet suunnitelmaan kaiken sen hyvän ja kauniin mikä on kokouspöydän ympärillä mieleen tullut, mutta toteutumisen seurannasta ei ole mainintoja. Tietysti voidaan toivoa, että asiat liikkuvat näiden tavoitteiden suuntaan – edes jollakin vauhdilla.

Olen työssäni ja toteuttamani kyselyn tuloksena entistä vakuuttuneempi siitä, että nykyiset opiskelijat tarvitsevat ohjausta ja tukea enemmän kuin esimerkiksi silloin kun itse olen ollut suorittamassa ammatillisia opintoja. Nykyisin yhteiskunta ja siten oppilaitoksetkin ovat entistä monimuotoisempia. Osa nuorista on ehtinyt kokea jo paljon epäonnistumisia ennen ammatillisten opintojen alkua.

Miten siis nuoria tulisi tukea ja ohjata läpi koko koulupolun? Mielestäni nuorisotyön ja nuorisotyöntekijöiden ottaminen mukaan kouluihin voisi olla yksi hyvä tukikeino. Visiona näkisin mielelläni esimerkiksi ylemmän yhteisöpedagogin tutkinnon suorittaneen ammattilaisen koulun palkkalistoilla ja yhteisön jäsenenä. Perustelen näkökantani sillä, että yhteisöpedagogilla on ymmärrystä nuorten, mutta myös aikuisen maailmasta. Hänellä ei välttämättä olisi opettajan statusta, eikä hän silloin osallistuisi opiskelijan arviointiin. Hän voisi olla ns. rinnalla kuljija, jolle nuori voisi luottamuksellisesti kertoa asioistaan ja jonka kanssa voisi pohtia ongelmiaan. Nuorisoalan ammattilainen voisi toimia myös linkkinä opiskelijan ja opettajan välillä. Osittain em. tehtäviä hoitaa nykyisin kuraattori. Aina-

kin omassa oppilaitoksessani kuraattori on ylityöllistetty ja hänelle on pitkät jonotusajat. Usein nuori ohjataan kuraattorin luo vasta sitten kun esimerkiksi poissaoloja on jo kertynyt todella paljon ja muitakin vaikeuksia on kasaantunut. Kuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, joka vastaanotolla hoidetaan paljon esimerkiksi opintososiaalisia ja lastensuojelun piiriin liittyviä ja päihdeasioita. Minä näkisin koulun yhteisöpedagogin henkilönä, johon opiskelijat ja opettajat voisivat ottaa yhteyttä siinä vaiheessa kun korjausliikkeet eivät vielä vaatisi kovin suuria ponnistuksia. Useinhan nuori kaipaa kuuntelijaa ja aikuisen mielipidettä – tähän tarkoitukseen yhteisöpedagogi olisi omiaan.

Uskon, että yhteisöpedagogi koulussa voisi auttaa opiskelijoita, opettajia ja ryhmänohjaajia ja jakaa tehtäviä kuraattorin ja toisinaan ehkä myös opiskelijapastorin kanssa. Tietenkään yhteisöpedagogin palkkaaminen ei poistaisi kaikkia ongelmia, mutta näkisin sen hyvänä moniammatillisen yhteistyön muotona.

Yksi mahdollisuus työrauhaongelman helpottamiseen voisi olla joissakin peruskouluissa käytettävä pysäkki tai pulinapiste – tai millä nimellä sitä kutsutaankaan. Paikka olisi sellainen, johon opettaja voisi lähettää keskittymiskyvyttömän nuoren rauhoittumaan ja keskustelemaan asioistaan aikuisen (esimerkiksi yhteisöpedagogin) kanssa. Näin opettaja voisi jatkaa tunnin pitoa ja koko luokan ei tarvitsisi kuunnella opettajan yhdelle opiskelijalla kohdistamaa järjestyksenpitopuhuttelea. Uskon, että kahdenkeskisessä tapaamisessa opiskelija pystyisi paremmin kertomaan syitä omaan käyttäytymiseensä, voitaisiin etsiä opiskelijan omia mielipiteitä sen parantamiseen ja päästäisiin selvittämään hänen asioitaan kaikessa rauhassa. Nykyisin työrauhan turvaamiseksi häiritsevä opiskelija voidaan poistaa luokasta, mutta tämä ei yleensä tuo pysyvää muutosta hänen käyttökseen, päinvastoin, saattaa johtaa tunneilta pinnaukseen ja koko kurssin laiminlyömiseen. Toisinaan häiritsevistä käytöksestä, järjestyksenpidosta ja tunneilta poistamisesta tulee peli, jonka pelaamiseen menee suuri osa oppitunneista. Tulee muistaa, että oppilaitoksessa on suuri osa sellaisia opiskelijoita, joita tällainen häiritsee, he ovat tulleet oppimaan ammattia ja toivovat, että oppitunnit käytetään opiskeluun.

EU:n myötä Suomeenkin on tullut satoja erilaisia hankkeita, joista osa on suunnattu nuorten asioihin. Kantani hankkeisiin on kaksijakoinen; on hyvä, että EU-rahoitusta osataan hakea ja käyttää, mutta toisaalta – mitä hankkeista jää jäljelle

niiden päättymisen jälkeen. Esimerkiksi koulussa opiskelijoiden ohjauksen ja tukemisen tulee olla jatkuvaa, sitä ei voida hoitaa projektilla, joka alkaa ja päättyy. Parin vuoden projektinaikana ei päästä kokeilemaan, kehittämään ja luomaan hyviä käytäntöjä, saati sitten juurruttamaan niitä koulun arkipäivän käytännöiksi. En siis kannata uuden projektin perustamista opiskelun tukitoimiin ja/tai ns. häiriöiden auttamiseen, vaan toiminnan tulisi mielestäni olla jatkuvaa. Silloin sillä voitaisiin saada tuloksia aikaiseksi ja sitä voitaisiin myös kehittää.

Omassa oppilaitoksessani kouluviihtymättömyyteen ja poissaoloihin pyritään puuttumaan varhaisessa vaiheessa, ennen kuin opiskelija on jäänyt niin paljon opinnoissaan jälkeen, että hän alkaa tuntea ulkopuolisuutta ja kokee mahdottomaksi selviytyä työmäärästä. Jotta opiskelija saataisiin takaisin koulupolulle, se edellyttää ryhmänohjaajan aktiivisuutta, yhteistyötä opettajien ja huoltajien kesken ja toimivia yhteyksiä opiskelijahuoltoryhmän asiantuntijoiden kanssa.

Parin viimeisen vuoden aikana toimintaohjeita ongelmatilanteiden varalta on selvitetty ja Savon koulutuskuntayhtymän ohjaussuunnitelmassa selkeytetään sekä tavoitteita, työnjakoa että toimenpiteitä, joilla opiskelijoita voidaan tukea. Tosi asia kuitenkin on, että kaikki opiskelijat eivät ole autettavissa oppilaitoksen keinoin. Joillakin syrjäytymiskehitys on ollut käynnissä useita vuosia ja ongelmat elämänhallinnassa ovat moninaisia. Keskusteluun on noussutkin käsite ”opiskelijoiden varastointi”. Tällöin keskustellaan siis siitä onko oikein, että muutamat opiskelijat viettävät aikaa koulussa ja esimerkiksi käyvät kouluruokailussa syömässä ja tapaamassa terveydenhoitajaa, mutta opinnot eivät etene. Mielipiteitä on monia, mutta itse mietin mikä voisi olla oikeampi paikka, ja mihin nuori otettaisiin vastaan joka päivä. Onko kuitenkin parempi, että nuori on edes löyhästi kiinni kouluyhteisössä muutaman vuoden ajan ja elämässä säilyy jonkunlainen rytmi. Vastauksia näihin kysymyksiin lienee mahdotonta löytää, mutta ne kertovat paljon opettajien ja oppilaitoksen arjesta.

Nuorten kanssa työskentelevillä on oltava hyvä ammattitaito, vuorovaikutustaidot mielellään saisivat olla kiitettävät ja todella tärkeä ominaisuus on pitkä pinna. Nuoren ainutlaatuisuus tulisi nähdä – jokainen ihminen – vanha ja nuori – haluaa tulla nähdyksi ja kuulluksi. Koulut ovat suurten haasteiden edessä pyrkiessään ottamaan jokaisen nuoren huomioon omana itsenään ja yksilönä.

Ohjauksen tulee joka tapauksessa olla tehokasta, jatkuvaa ja dialogista. Erilaisissa suunnitelmissa ja ohjeissa määräyksiä ja neuvoja annetaan opettajille ja ryhmänohjaajille, mutta minua häiritsee hiukan, että nuori ja opiskelija kuvataan usein subjektina. Miten nuori saadaan ottamaan vastuu omista opinnoistaan ja elämönhallinnasta, jos vaikeuksien ilmaantuessa hänet lähetetään aina uuteen paikkaan saamaan asiantuntijan apua? Mikä on nuoren oma rooli asioidensa hoidamisessa ja milloin hän tarvitsee tukea, apua ja ohjausta ja milloin hänellä olisi itsellään välineet käsitellä asioitaan. Mielestäni näitä seikkoja olisi otettava mukaan kun ohjausmalleja mietitään – nuorilla on mielipiteitä, ne vaan on saatava kuuluviin.

Opettajan työ on muuttunut jo sinäkin seitsemänä vuonna, jotka minä olen ammatissa toiminut. Tiedän, että useilla opiskelijoilla on vakavia elämönhallinnan ongelmia ja monet haastavat opettajan monta kertaa päivässä mitteleämään sekä osaamistaan, että vuorovaikutustaitojaan. Näistä syistä päivittäisenä keskustelunaiheina opettajien kahvihetkissä esiintyvät työssä jaksamisen kysymykset.

Opettajien ammattijärjestö on hyväksynyt opettajan työn eettiset periaatteet vuonna 1998. Ne ohjaavat käsitystä siitä, millainen on hyvä opettaja, mutta antavat lisäksi, mihin suuntaan opettajien työn arviointia on kehitettävä. Eettisiin periaatteisiin on kirjattu myös oman erehtyväisyyden hyväksyminen. Arvoista esimerkiksi ihmisarvo, totuudellisuus, oikeudenmukaisuus ja vapaus ovat opettajien eettisten periaatteiden taustavaikuttajina. Opettaja on esimerkiksi yksilöiden kunnioittamisen kysymyksissä vastuussa sekä heikommassa asemassa olevista opiskelijoista että työyhteisön jäsenistä. Suhde oikeudenmukaisuuteen on opettajan työssä kahdensuuntainen. Se ilmenee oikeudenmukaisena käyttäytymisenä opiskelijoita ja työtovereita kohtaan, mutta samalla myös opettajalla itsellään on oikeus tulla kohdelluksi oikeudenmukaisesti. (Opettajien ammattijärjestö 1998.)

Kokemukseni perusteella voin sanoa, että opettajan ei ole helppo muuntautua moniin niihin rooleihin, joita häneltä odotetaan. Opetusryhmät ovat suuria ja heterogeenisiä ja yksilöiden huomiointi on vaativaa. Koulun ja kodin yhteistyö on kiistatta sekä tärkeää että aikaa vievää. Kollegiaalisuus on voimavara, mutta yhteisöllisten aktiviteettien kehittäminen jää helposti vain pienen porukan hoidettavaksi.

Juha Hämäläinen ja Raija Väisänen tutkivat Itä-Suomen työkoulussa opettajien ja ohjaajien jaksamista ja sen vaikutusta heidän työhönsä. Tutkimuksessa todetaan, että haasteellisten nuorten opetus- ja kasvatustyö vaatii vahvaa sitoutumista. Ammatillisen vastuun rajoja on usein vaikea vetää. Työssä joudutaan kokemaan pettymyksiä ja sietämään epäonnistumisia, mikä kuluttaa ja turhauttaa. Työn vaativuus voidaan kokea sekä kuormitus- että motivaatiotekijäksi. Opettajan asennoituminen työhönsä on tässä suhteessa ratkaisevaa. Kyse ei kuitenkaan ole vain asennoitumisesta, sillä haasteellisten nuorten kanssa työskenneltäessä joudutaan väistämättä kohtaamaan asioita ja tilanteita, joissa koetaan neuvottomuutta ja riittämättömyyttä. Vaikeudet ja vastoinkäymiset voidaan kuitenkin joko nähdä haasteina tai niiden voidaan antaa lannistaa, turhauttaa ja lamauttaa. (Hämäläinen, Väisänen 2003, 31)

Opettajan jaksamista auttaisi ajatuksenjuoksuni mukaan ainakin lisäkoulutus, jossa voitaisiin laajentaa ymmärrystä nuorten elämään. Mieleeni on tullut, että joskus opettajien koulutus- ja kehittämispäiville voisi olla järkevää kutsua opiskelijoiden edustajia kertomaan näkemyksiään esimerkiksi joidenkin kurssien toteutustapoihin. On kuitenkin pidettävä mielessä, että 16-vuotiaalla ei ole samaa pedagogista osaamista tai opetussuunnitelman tuntemusta kuin opettajilla. Ei siis voida lähteä siitä, että opiskelijat kertoisivat mitä missäkin aineessa opetetaan ja mikä on heidän mielestään kivaa ja mikä ei. Mielipiteitä joka tapauksessa voidaan kuunnella ja ottaa huomioon.

Opettajan jaksamisen lisäksi on tärkeää huolehtia myös opiskelijoiden jaksamisesta. Opiskelijoiden uupumisen taustalla on ilmeisesti pitkälti samoja tekijöitä, jotka aiheuttavat opettajien uupumusta. Myös uupumuksen ilmeneminen on pitkälti samankaltaista. Pedagogisilla ratkaisuilla voidaan vaikuttaa ilmeisen paljon siihen, miten nuoret kokevat opiskelun ja jaksavat ponnistella asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Esimerkiksi yksitoikkoisuutta ja rutinoitumista torjuvasta työtapojen vaihtelusta sekä riittämättömyyden kokemista ehkäisevistä ”tekeväälle sattuu” ja yrittänyttä ei laiteta” –periaatteiden soveltamisesta (= virheitä saa tehdä) hyötyvät sekä opettajat että opiskelijat. (Hämäläinen, Väisänen 2003, 33)

Opiskelijoiden jaksamiseen liittyy mielestäni myös elämänhallintaan liittyvät asiat. Monesti nuorilla on tapana valvoa myöhään, jättää kouluruokailu väliin, viet-

tää aikaa runsaasti television ja tietokoneen äärellä. Mitkään em. seikat eivät edesauta koulupäivästä selviämistä. Vanhempien tulisi ”paimentaa” vielä toisen asteen opiskelijaa ja huolehtia siitä, että koulukunto säilyy. Keskusteluissani opiskelijoiden kanssa olen kuullut, että monessa kodissa pyritään siihen, että hiljaisuus tulee noin klo 22–23, mutta vanhemmat eivät saata tietää, että nuori valvoo tämän jälkeen vielä omassa huoneessaan chattaillen ja omaa televisiotaan katsellen. Huoltajien illoissa elämänhallinnasta on käyty keskusteluja, mutta kaikki huoltajat eivät koskaan osallistu näihin tilaisuuksiin ja voi olla, että juuri näiden huoltajien oma elämänhallintansa on vieläkin huonommalla tolalla kuin nuoren. Joskus olen yllätynyt huoltajien kanssa käymissä keskusteluissani siitä miten vähän he tietävät oman nuorensa elämästä ja tavoista. Toisinaan olen jopa rohkaissut huoltajia kysellemään nuorelta enemmän hänen asioitaan. Joillekin vanhemmille ei ole selvää, että alaikäisen, kotona asuvan nuoren asiat kuuluvat vielä heille, vaikka nuori olisikin esimerkiksi jo opiskelemassa ammattiin. Nuori tarvitsee vanhempiaan ja heidän ohjausta, vaikka fyysisesti näyttäisi aikuiselta ja vaikka hänen viestinsä olisivat päinvastaisia. Huolenpito lisää turvallisuutta.

Tällä hetkellä eletään maailmassa, jossa uutta tietoa kyetään etsimään entistä enemmän tietotekniikka hyväksi käyttäen. Pysyvän, muuttumattoman faktatiedon rinnalla on yhä enemmän muuttuvaa, päivittyvää tietoa. Opettajat eivät välttämättä pysty välittämään kuin osan tästä tiedosta oppijoille. Tietotulvan keskeltä joudutaan harkitsemaan, millä perusteella opiskeltavat sisällöt valitaan ja erotetaan. Nykyinen oppimiskäsitys korostaa oppijan roolia aktiivisena tiedon hankkijana sekä tieto- ja taitorakenteensa jäsentäjänä, tiedon käsittelijänä sekä arvioijana. Oppijan tulisi pystyä yhdistämään uusi tieto aiemmin opitun kanssa. Ymmärrys syntyy, kun oppija aktiivisesti valikoi tietoa ja muodostaa omia käsityksiään asioista. Oppijalla on itsellään vastuu oppimisestaan. Oppijoiden yksilölliset kokemukset tulisi ottaa huomioon opetuksen ja työn ohjauksessa. Yhdessä tekeminen ja muiden avulla oppiminen on merkityksellistä, koska työelämässäkin toimitaan yhä useammin tiimeissä. Aidoissa työympäristöissä opiskelu edistää tehokkaasti oppimista. Lopputuloksena pitäisi olla sujuvaa toimintaa. (Opetushallitus 2000, 94,95.)

Työyhteisössä nousee usein esille se, että opiskelijat eivät osaa yhdistää toisen aineen tunneilla opittua mennessään seuraavalle tunnille. Tämä näkyy esimerkiksi

silloin kun opiskelijat ovat opiskelleet prosenttilaskua matematiikan tunneilla ja samoja laskuja lasketaan tietokoneen taulukkolaskentaohjelmalla. Usein olen huomannut, että opiskelija mieltää tietokoneella tehdyt laskelmat kokonaan eri asioiksi kuin ruutupaperilla tehdyt laskut. Tiedostamme asian ja olemme koulutus- ja kehittämispäivissä päättäneet kiinnittää siihen huomiota. Viimeisen vuoden aikana on järjestetty tiimipalavereita, joissa kaikki seuraavan jakson opettajat kertovat oman kurssinsa keskeisen sisällön. Näin kaikki tietävät mitä kukin opettaja omilla tunneillaan käy läpi. Mietimme myös olisiko opiskelijoille mahdollista antaa suurempia tehtäväkokonaisuuksia, joita työstetään monien eri opettajien tunneilla ja aineissa. Tämä auttaa opiskelijaa hahmottamaan kaupan ja hallinnon alan tehtäviä kokonaisuuksina ja ymmärtämään miten eri asiat ja tehtävät liittyvät toisiinsa.

Nopeasti kehittyvässä yhteiskunnassa on tarpeen arvioida uudelleen ja uudelleen myös opetusta ja koulusta. Päivi Kupias muistuttaa, että on tärkeää miettiä, kuka arvioi, mitä, miksi ja miten. Arvioinnin tulisi olla kaksisuuntaista, jatkuvaa ja avointa. Arviointia voidaan laajentaa, eikä kaiken arvioinnin tarvitse olla niin muodollista. Olennaista on, että oppijat kytketään mukaan arviointiin. Oppimisen tuloksia arvioitaessa on tärkeämpää selvittää sitä, miten asia on ymmärretty, kuin sitä miten se on opittu. (Kupias 2002, 12–13).

Yhteiskunnan nopea muuttuminen on aiheellisesti nostettu esille kun oppimista ja koulutusta on jouduttu organisoimaan uudelleen. Varsinkin korkean teknologian maissa, kuten Suomessa, on koettu viimeisinä kymmeninä vuosina varsinainen teknologinen vallankumous. Puhutaan tiedon puoliintumisajasta, uutta tietoa tulee jatkuvasti ja entinen tieto ja tutkimustulokset vanhenevat nopeasti. Informaatioteknologia tuo uusimmat tutkimustulokset yhä useampien ulottuville. Globalisaatiokehitys on avannut laajan kilpailun markkinataloudessa, yrittäminen on nousut uuteen arvoon ja yhteisöllisyydestä on entistä enemmän siirrytty yksilöllisyyteen. Vallalla on ajatus, että ihmisen tulisi pärjätä yksin, omilla avuillaan ja tästäkin syystä on monien mieleen noussut huoli hyvinvointiyhteiskunnan romuttamisesta.

Luonnollista on, että suuret muutokset yhteiskunnassa eivät voi olla vaikuttamatta yksittäisiin ihmisiin, perheisiin, opettamiseen ja koulutukseen ja kaiken tämän kriittiseen tarkasteluun ja tulevaisuuden ennakkointiin ja suunnitelmiin.

Luukkaisen (2000) mukaan opettajan työssä keskeisinä kriteereinä 2000-luvulla korostuvat seuraavat seikat:

- opettajuus kehittyy ihmissuhdeammattina; tähän liittyy kyky kohdata erilaisuutta
- opettaja on asiantuntijayhteisön koordinaattori ja oppijan puolestapuhuja
- opinto-ohjaus tai henkilökohtainen ohjaus on yhä useamman opettajan työtä.
- yhteistyö lisääntyy niin oppilaitosten kesken kuin työelämäänkin päin
- opettajuus on asiantuntijuutta, joka ylittää oppilaitosten ja koulutussektoreiden rajat
- yhteisöllisyys ja yhteistyö korostuvat.
- tieto- ja viestintätekniiikan hallinta nousee perustaidoksi luku- ja kirjoitustaidon rinnalle
- virtuaalisuus muuttaa opettajan toimenkuvaa. (Luukkainen 2000: 196–210.)

Yllämainittuihin seikkoihin on jo kiinnitetty huomioita ainakin puheen tasolla, mutta usein on vielä miettimättä mitä nämä tarkoittavat oppilaitoksen arjessa.

On tärkeää, että Suomessa on alettu keskustella koulun ulkopuolella oppimisesta. Nuorisotyöntekijät ovat jo pitkään yrittäneet ajaa läpi näkemyksiään esimerkiksi järjestötyössä opittujen organisointi- ja yhteistyötaitojen tunnustamisesta. Tätä kutsutaan arkioppimiseksi. Mielestäni on selvää, että, jos lapsi tai nuori on aktiivisesti mukana jonkun järjestön toiminnassa, hänen suunnittelu-, kokous- ja organisaatiotaitonsa kehittyvät, toisin kuin vaikkapa koulussa kiitettävästi menestyvällä opiskelijalla. Sosiaalisten taitojen merkityksen on todettu yhä kasvavan ja vaikka nykyinenkin koulu on jo havainnut asian, taitojen hiominen jää monesti vähälle harjoitukselle. Voidaan sanoa, että koulun ulkopuolella opitut taidot voivat merkittävästi tukea koulussa ja työelämässä menestymistä.

Manuela du Bois-Reymond kertoo artikkelissaan 280 haastattelusta, joiden yksi tulos oli, että nuoret haluavat tulla ymmärretyiksi ja hyväksytyiksi yksilöinä, eivätkä he ole entiseen tapaan valmiina hyväksymään opettajia auktoriteeteikseen. (du Bois-Reymond 2004,196). Tämäkin tukee ajatuksiani siitä, että myös korkea-asteella tulisi suunnitella ja ottaa käyttöön oppilaitoksen ulkopuolella opittujen asioiden tunnustaminen ja tunnistaminen. Ammatillisessa oppilaitoksessa ollaan aiemman opitun tunnistamisessa ja tunnistamisessa pidemmällä. Siihen vaikuttaa esimerkiksi erillinen 20 opintoviikon näyttötutkintomestarikoulutus, jossa suurelta osin juuri näitä asioita käsitellään.

Omassa oppilaitoksessani tietyistä koulun ulkopuolella tapahtuvista aktiviteeteista voidaan lukea vapaasti valittaviin opintoihin hyväksi opintoviikkoja. Näitä aktiviteetteja ovat esimerkiksi partiotoiminta (vartion johtajana toiminen), aktiivinen urheiluharrastus ja – seuratoiminta ja opiskelun ohella työskentely.

Kovassa muutosvauhdissa, joka yhteiskunnassamme on käynnissä, tulee pitää huolta, että myös henkilöt, joilla on vaikeuksia esim. selvitä peruskoulusta, eivät joudu umpikujan ammatillisten opintojen suhteen. Uudet oppimisympäristöt ja koulun ulkopuolella opitun tunnustaminen voivat auttaa erilaisia oppijoita merkittävästi selviämään opinnoistaan.

Vaaralliselta keskustelussa tuntuu seikka, joka myös on noussut viime aikoina esille. Se on opintojen mahdollinen muuttuminen maksulliseksi. Tehokkuusvaatimuksissa tuntuu unohtuneen pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan periaatteet koulutuksen mahdollisuudesta tasa-arvoisesti kaikille – niin huonompiaisille kuin varakkaillekin. Lain mukaan Suomessa tarjottava tutkintoon johtava koulutus on sekä ammatillisissa oppilaitoksissa, ammattikorkeakouluissa että yliopistoissa maksutonta – ja sellaisena sen tulee säilyäkin. Muutenhan yli sukupolven jatkuvasta huono-osaisuuden kierteestä on todella vaikea päästä eroon.

Tutkimustyöni aikana ja sen jälkeen mieleeni on useimmiten noussut ajatus siitä, kenen tehtävä on huolehtia niistä opiskelijoista, joiden opintopolulla pysyminen vaatii tavallista enemmän toimenpiteitä. Kenelle se annetaan ja miten siitä maksetaan palkkaa? Vielä suurempi kysymys on se kuka ottaa vastuun niistä opiskelijoista, jotka tukitoimista huolimatta keskeyttävät opintonsa. Nämä kysymykset on

ratkaistava jokaisessa koulussa pikaisesti ja työtä riittää varmasti nyt ja tulevaisuudessa, mutta aloittamista ei voi enää siirtää – toimeen on tartuttava heti.

Lopuksi kiteytän vielä joitakin toimenpiteitä, joilla näen kokemukseni ja opinnäytetyöhöni liittyvän aineiston perusteella olevan vaikutusta opiskelijan opintopolun tukemisessa:

- huomion kiinnittäminen ohjaukseen, sen laatuun ja määrään, sitä varten tulisi antaa aikaa ja jakaa tehtäviä useammalle henkilölle mahdollisesti laajentamalla opiskelijahuoltoryhmää
- oppilaitokseen kiinnittymisen varmistaminen erityisesti opintojen alkuvaiheessa, ryhmäyttäminen
- opiskeluvaikeuksien nopea tunnistaminen ja tuen antaminen niihin sekä opiskelutaitojen kartuttaminen
- oppilaitoksen henkilökunta kehittämään moniammatillisia tiimejä tai ryhmiä, jotka kokoontuva säännöllisesti
- opiskelijoiden ongelmien ja vaikeuksien tunnistaminen ja ratkaiseminen nostetaan koko yhteisön tehtäväksi (esim. poissaolojen seuranta, yhteydenpito huoltajiin, tiedonsiirto peruskoulusta ammatilliseen oppilaitokseen ja tiedonsiirto oman oppilaitoksen sisällä, työrauhan häiriköintiin puuttuminen, päihdeongelmien tunnistaminen huomiointi, rästiin jääneiden opintojen tukeminen, ryhmänohjaajan ja opiskelijoiden säännölliset tapaamiset, ammatinohjaajan antama tuki opettajan työskentelyssä)
- uusien oppimisympäristöjen hyödyntäminen ja vaihtoehtoisten suoritustapojen kehittäminen sekä yli aineryhmien ulottuvat yhteiset laajat oppimistehtävät
- opiskelu- ja työskentely-ympäristön turvallisuuden varmistaminen

- keskeyttämisten ehkäisy ja keskeyttämään päätyneiden ohjaus esimerkiksi työpajoille
- maahanmuuttajaopiskelijoille nimetty opettaja, jonka kanssa mahdollisuus keskustella opinnoista, mutta myös esimerkiksi kotoutumiseen liittyvistä asioista
- opettajien lisäkoulutus esimerkiksi nuorten elinoloja, päihteitä ja kulttuurien kohtaamiseen liittyvissä kysymyksissä

Ohjauksesta on lausuttu useita viisauksia. Seuraavassa yksi, joka meidän jokaisen opetus- ja ohjaustyöhön osallistuvan tulisi muistaa: ”Neuvo on helpompi ottaa vastaan kuin arvostelu. Ehdotus on helpompi ottaa vastaan kuin neuvo. Toivomus on helpompi ottaa vastaan kuin ehdotus.” (Furman & Ahola 2002).

LÄHTEET

Atjonen, P., Mäkinen, S., Manninen, J. & Vanhalakka-Ruoho, M. (2009): Missä ohjaus on menossa? Arviointia oppilaanohjauksen kehittämistä syksyllä 2008. Moniste 7/2009. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering, SEC 2009.

du Bois-Reymond, M. 2004: Youth learning – Europe. Article. Young Journal of Youth Research. SAGE Publications, Vol. 12 (3): 187-204.

Etelä-Suomen lääninhallitus 2000, Prevent-projekti 2000.

Furman, B., & Ahola, T. 2002 Työpaikan hyvä henki ja kuinka se tehdään. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Helakorpi, S., Juuti, P. & Niemi H.: Tiimiorganisoitu koulu. Opetus 2000. WSOY 1996.

Hirsjärvi, S. 1983. (toim.) Kasvatustieteellinen käsitteistö. Helsinki: Otava.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P.: Tutkija ja kirjoita. Kustannusyhtiö Tammi, 11. painos, Helsinki. Jyväskylä 2005 Gummerrus Kirjapaino Oy.

Honka, J., Lempinen, L. & Vertanen, I.: Kohti uutta opettajuutta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Skenaariot opettajan työn muutoksesta ja opettajien koulutustarpeista vuoteen 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakoitihankkeen (OPEPRO) selvitys 10. Opetushallitus. 2000. Hanke on toteutettu Euroopan sosiaalirahaston ja opetusministeriön tulella. ISBN 952-13-0854-0.

Hämäläinen, J. & Väisänen, R.: Opettajien ja ohjaajien jaksaminen Itä-Suomen työkoulussa. Tutkimus haasteellisten nuorten kanssa tehtävän työn psyykkisestä kuormittavuudesta ja sen hallinnasta. Kuopio: 2001. ISBN 951-781-462-3.

Hämäläinen, J., 2002. Työkouluuute eilen ja tänään. Teoksessa J. Hämäläinen & K. Komonen (toim.) Työkoulu – visiosta käytäntöön. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 1. Kuopio: 9–29.

Hämäläinen, J. & Komonen, K. 2003. Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 2: Kuopio.

Jahnukainen, M. & Järvinen, T. 2005. Risk factors and survival routes: social exclusion as a life-historical phenomenon. *Disability & Society*, 20, 669 – 682.

Kasurinen, H. Oppilaanohjaus. Teoksessa Hämäläinen, Kauko, A. Lindström & J. Puhakka (toim.) 2005. Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Helsinki: Yliopistopaino.

Komonen, K. 2002. Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa. Teoksessa J. Hämäläinen & K. Komonen (toim.) Työkoulu – visiosta käytäntöön. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 1. Kuopio: 30–49.

Kotamäki, S., Niemi, M., Sirkiä, H., Virnes, E., Räisänen, A. & Hietala, R. Hyvää vointia. Opiskelijahuollon toteutuminen, sen käytännöt ja kehittäminen toisen asteen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Opetusministeriön toimeksianto 372/522/2008.

Kupias, P. 2001. Oppia opetusmenetelmistä. Educa-Instituutti Oy. Edita Prima Oy: Helsinki.

Kuronen, I. 2010. Peruskoulusta elämäkouluun – Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylän yliopiston kirjasto.

Lappalainen, K., Kuittinen, M. & Meriläinen, M. (toim.) 2008: Pedagoginen hyvinvointi. Kasvatusalan tutkimuksia – Research Educational Sciences 31, Suomen kasvatustieteellinen seura, Painosalama Oy: Turku.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007-2011. Opetusministeriö 2007. Helsinki.

Lehikoinen, A., Saarniaho, R. & Suikkanen, E: Oppimisella osallisuutta - vastauksia työn murrokseen. Sitra. Helsinki: Edita Prima 2002.

Lehtoranta, P.: Joint-Nivel-projekti ammattiopintojen käynnistymisen tukena. Toiminnan arviointia ja tuloksia. Kuntoutussäätiön työselosteita 31. Helsinki. 2005.

Luukkainen, O.: Opettaja vuonna 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihanke (OPEPRO) selvitys 15. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy.

Lätti, M.: Ohjaus osana opettajan työtä. Perusopetuksen aineenopettajien käsityksiä ohjauksesta. Pohjois-Karjalan ammattikorkakoulu. Julkaisusarja A: Tutkimuksia, 20, Joensuu 2008.

Merimaa, E. 2004. Oppilaan ja opiskelijan ohjaus perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmassa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) 2004. Ohjausta opintoihin ja elämään – opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 71–81.

Niemelä (2007): ”Joutuu vähän taisteleen.” Tutkimus vammaisten ja kuurojen nuorten koulutuspoluista. Helsinki. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs. Tutkimuksia 29.

Nurmi, P. 2009: Opettaja kouluhyvinvoinnin edistäjänä. Toisen asteen opettajat dialogisuutensa ja autenttisuutensa sääntelijöinä. Kuopio. Kuopion yliopiston julkaisuja.

Opettajan työn eettiset periaatteet (1998). Opettajien ammattijärjestö.
Helsinki.

Opetushallitus 2000. Opetussuunnitelman perusteet, matkailualan perustutkinto. Helsinki: Hakapaino.

Pirttiniemi, J., 2004. Ohjausta kuntoutukseen vai elämään? Teoksessa Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana. 3. Ohjaustyön välineet. PS-kustannus. WS Bookwell Oy.

Puustinen, M., 2009. Kunnollinen vai pinnallinen? Artikkel. Opettaja-lehti 30.4.2009.

Siljander, P.: Syrjäytyminen – aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa Siljander, P. & Ulvinen, V-M. (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. Vaikeuksien kautta elämänhallintaan. Oulu: Oulun yliopisto 7-14, 1996.

Silvennoinen, H. 1993. Nuorten kouluttamattomuuden ja työttömyyden rakenteelliset yhteydet. Nuorisotutkimus 11/2 Helsinki: Hakapaino.

Sipilä, J. 1985. Sosiaalipolitiikan tulevaisuus. Helsinki: Tammi.

Soininen, M. 1989. Peruskoulun ala-asteen kouluviihtyvyydestä. Teoksessa Korpinen, E. Tiihonen, E & Tuomi, P. (toim). 1989. Koulu elämän paikkana: haasteita ja virikkeitä ala-asteen opetukseen. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä: Jyväskylän yliopisto.

Tilastokeskus 2009

Uusitalo, H., 1995: Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY.

Elektroniset lähteet

EDILEX HE 107/2009 Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 3 §:n sekä opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta.

<http://www.edilex.fi/virallistieto/he/20090107>. Päivitetty 14.1.2011. Luettu 14.1.2011

Euroopan komission Internet-sivu. Eurooppa yhdistää voimansa torjuakseen köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä.

<http://www.2010againstopoverty.eu/about/?langid=fi>

Päivitetty 9.10.2010. Luettu 11.10.2010.

Markku Ihatsu, Hannu Koskela 2001, Keskeyttääkö vai ei? Ammatillisten oppilaitosten aktivointi ja koulutuksen keskeyttämisen vähentäminen – projektin alkukartoitus. Opetushallitus. <http://www.edu.fi/julkaisut/kesksytys/pdf>

Päivitetty 30.6.2010. Luettu 20.8.2010

Juhani Pirttiniemi, artikkeli, 20.1.2003. Opintoluotsi Internet-sivu.

<http://www.opintoluotsi.fi/fi->

[FI/artikkelit/ammattillisen_koulutuksen_keskeyttamista_voidaan_ehkaista/](http://www.opintoluotsi.fi/fi-).

Päivitetty 23.6.2010. Luettu 23.6.2010

Reinboth, C. : Opettaja jaksaa, kun edellytykset ovat kunnossa. Tiedote

16.4.2010. <http://www.tsr.fi/tutkimustietoa/tata-tutkitaan/hanke?h=107110>

Päivitetty 16.4.2010. Luettu 14.1.2011

Sosiaali- ja terveysministeriön Internet-sivu.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1282067> Päivitetty 16.10.2006. Luettu

11.10.2010.

Tasavallan presidentti Eurooppalaisessa asiantuntijakonferenssissa "Elinikäinen oppiminen, vapaa sivistystyö ja kansalaisyhteiskunta" Turku 20.9.1999, Demokratia ja kansalaisyhteiskunta tulevaisuuden Euroopassa.

<http://www.tpk.fi/ahtisaari/puheet-1999/P990920.turkusu.html>.

Päivitetty 21.9.1999. Luettu 11.10.2010

Tilastokeskuksen Internet-sivu. <http://www.stat.fi/til/kkesk/index.html>.

Luettu 6.12.2010.

Tilastokeskuksen Internet-sivu, Suomen virallinen tilasto. Koulutus.

http://tilastokeskus.fi/til/kkesk/2008/kkesk_2008_2010-03-12_fi.pdf

Päivitetty 12.3.2010. Luettu 3.7.2010.

Turun yliopiston Internet-sivu

http://vanha.edu.utu.fi/rokl/staff/laukem/OL3/OL3_02d.pdf. Luettu 17.1.2011

Sosiaali- ja terveysministeriön Internet-sivu.

<http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1282067>

Päivitetty 16.10.2006. Luettu 11.10.2010.